

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK PROGRAMI**

**SÜRDÜRÜLEBİLİR MİMARLIK AÇISINDAN DOLGU-
CEPHECİLİK (FACADISM) UYGULAMALARININ
MİMARİ SİLÜET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE
ÖRNEKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP ARSLAN

İSTANBUL, 2023

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK PROGRAMI**

**SÜRDÜRÜLEBİLİR MİMARLIK AÇISINDAN DOLGU-
CEPHECİLİK (FACADISM) UYGULAMALARININ
MİMARİ SİLÜET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE
ÖRNEKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ZEYNEP ARSLAN
(200201002)**

**Danışman
(Dr. Öğr. Üyesi Uğur Özcan)**

İSTANBUL, 2023

11/01/2023

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi 200201002 numaralı Zeynep ARSLAN'ın hazırladığı “Sürdürülebilir Mimarlık Açısından Dolgu-Cephecilik (Facadism) Uygulamalarının Mimari Silüet Üzerindeki Etkisi ve Örneklerin Değerlendirilmesi” konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 11/01/2023 Çarşamba günü saat 17:00’da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının
.....
.....
..... şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. Dr. Öğr. Üyesi Uğur Özcan	Kabul
2. Dr. Öğr. Üyesi Jülide Edirne Erdiñ	Kabul
3. Dr. Öğr. Üyesi Emine Merve Okumuş	Kabul

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Zeynep Arslan

TEŞEKKÜR

Bu tezin yazılması süresince bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan ve tez sürecini takip eden danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Uğur Özcan hocama teşekkürlerimi sunarım.

Zeynep Arslan

SÜRDÜRÜLEBİLİR MİMARLIK AÇISINDAN DOLGU- CEPHECİLİK (FACADISM) UYGULAMALARININ MİMARİ SİLÜET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE ÖRNEKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Zeynep Arslan

ÖZET

Geçmişten günümüze ulaşan, farklı toplumların ihtiyaçlarına ve mimari anlayışlarına göre şekillenen mekanlar, tarihi çevreyi oluşturmaktadır. Toplumun zaman içerisinde değişen kültürel, ekonomik ve sosyal yapısı tarihi çevrenin şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bunun yanında bu etki yapılı çevreyi oluşturan unsurların panoramik resmi olarak tanımlanan mimari silüetin oluşmasında rol oynamaktadır. Ayrıca günün ihtiyaçlarına uygun çağdaş yapılar ile tarihi yapıların bir araya gelmesiyle geleneksel mimari silüet değişim içerisine girmektedir.

18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşların etkisiyle meydana gelen Sanayi Devrimi belli bölgelerde sosyoekonomik gelişimi sağlamış ve göç dalgasına neden olmuştur. Göç dalgaları nedeniyle kentleşmenin hızla artması geçmiş ile bağlantı kurmamızı sağlayan kültürel varlıklara zarar vermeye başlamıştır. Adını ilk kez Birleşmiş Milletler Konferansı'nda duyuran sürdürülebilirlik, enerji kaynaklarının dengeli kullanımını sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Ancak ilerleyen süreçte sürdürülebilirlik, tarihi çevre mimarisini kapsayacak şekilde doğal düzenin korunması ve kaynakların kendini yenileme özelliğinin zarar görmemesi için önemli bir kavram haline gelmiştir. Sürdürülebilirlik ile tarihi çevreyi oluşturan yapıların ekonomik, kültürel ve çevresel kalkınması amaçlanmaktadır.

Tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini ve gelişimini sağlayan birçok uygulama bulunmaktadır. Dolgu ve cephecilik (facadism) ise doğru kararlar verilerek uygulandığı sürece bu uygulamaların en önemlilerindedir. Boş arazide ve tarihi

cephe arkasında yeni yapılaşma amacı güden bu uygulamalar farklı dönemlerde inşa edilen yapıların birikimiyle oluşan mimari silüetide etkilemektedir. Tez çalışması kapsamında; dolgu ve cephecilik uygulamaları ile sürdürülebilir mimarlık ilişkisi üzerinde durulmuştur. Uygulamaların mimari silüetin sürdürülebilirliğine ve gelişimine etkisi tasarım öğeleri olan cephe, kütle ve form başlıkları altında incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: sürdürülebilirlik, sürdürülebilir mimarlık, tarihi çevre, dolgu, cephecilik, mimari silüet.

**INFILL AND FACADISM APPLICATIONS EFFECT ON
ARCHITECTURAL SILHOUETTE IN TERMS OF
SUSTAINABLE ARCHITECTURE AND EVALUATION OF
EXAMPLES**

Zeynep Arslan

ABSTRACT

The spaces that have reached the present from the past and are shaped according to the equipment and architectural understanding of different societies form the historical environment. The changing cultural, economic and social structure of the society over time is effective in shaping the historical environment. In addition, this effect plays a role in the formation of the architectural silhouette, which is defined as the panoramic picture of the elements that make up the built environment. Also, the traditional architectural silhouette undergoes a change with the combination of contemporary buildings suitable for the needs of the day and historical buildings.

The Industrial Revolution, which occurred with the effect of new inventions in the 18th and 19th centuries, provided socioeconomic development in certain regions and caused a wave of migration. The rapid increase in urbanization due to migration waves has begun to damage the cultural assets that allow us to connect with the past. Sustainability, which made its name known for the first time at the United Nations Conference, emerged in order to ensure the balanced use of energy resources. However, in the following process, sustainability has become an important concept for the preservation of the natural order, including the historical environmental architecture, and for not harming the self-renewal feature of the resources. Sustainability is aimed at the economic, cultural and environmental development of the structures that make up the historical environment.

There are many applications that ensure the sustainability and development of the historical environment. The infill and the facadism are important practices as long as they are applied by making the right decisions. These applications, which aim for new construction on the empty land and behind the historical facade, also affect the architectural silhouette formed by the accumulation of buildings built in different periods. Within the scope of the thesis; The relationship between the infill and the facadism applications and sustainable architecture is emphasized. The effects of the applications on the sustainability and development of the architectural silhouette are examined under the design elements of facade, mass and form.

Keywords: sustainability, sustainable architecture, historical environment, infill, facadism, architectural silhouette.

ÖNSÖZ

Öncelikle tez danışmanlığımı kabul eden, yüksek lisans dönemim boyunca sabır ve anlayışla bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Uğur ÖZCAN'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Her zaman olduğu gibi tez dönemimde de maddi manevi her türlü yardımlarını benden esirgemeyen başta annem Ayşe ARSLAN ve babam Hami ARSLAN olmak üzere tüm aileme,

Yüksek lisans dönemi boyunca yanımda olup beni motive eden Ayşegül ALTINKUM'a, Ayşenur İŞLEK'e, Merve KUTLU'ya, Betül TERZİOĞLU'na ve Feyza BAŞALAN'a teşekkür ederim.

Ocak, 2023

Zeynep Arslan

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
SEMBOLLER	xii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. TARİHİ ÇEVRE VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK.....	4
1.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA	4
1.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR MİMARLIK.....	11
1.3. TARİHİ ÇEVRE	14
1.4. TARİHİ ÇEVRE VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLİŞKİSİ.....	15
1.4.1. Tarihi Çevrede Sürdürülebilirlik Nedenleri	17
1.4.2. Tarihi Çevrede Sürdürülebilirliği Engelleyen Etkenler.....	18
1.4.3. Tarihi Çevrede Sürdürülebilirliğin Gelişimi.....	21
İKİNCİ BÖLÜM	25
2. DOLGU-CEPHECİLİK (FACADISM) UYGULAMALARI	25
2.1. DOLGU UYGULAMALARI	27
2.1.1. Dolgu Tasarım Yaklaşımları.....	28
2.1.1.1. Replika Tasarım Yaklaşımı	28
2.1.1.2. Benzeşen Tasarım Yaklaşımı.....	29
2.1.1.3. Nötr Tasarım Yaklaşımı.....	30
2.1.1.4. Soyut Tasarım Yaklaşımı.....	31
2.1.1.5. Aykırı Tasarım Yaklaşımı.....	31

2.2. CEPHECİLİK (FACADISM) UYGULAMALARI.....	32
2.2.1. Cephecilik (Facadism) Çeşitleri.....	36
2.2.1.1. Tarihi Binanın Sadece Cephesinin Korunduğu Uygulama	36
2.2.1.2. Tarihi Görünümlü Sokak Silüetleri Elde Eden Uygulama.....	39
2.2.1.3. Rekonstrüksiyon Uygulama.....	39
2.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR MİMARLIK AÇISINDAN DOLGU VE CEPHECİLİĞİN ÖNEMİ	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	43
3. MİMARİ SİLÜET.....	43
3.1. MİMARİ SİLÜETİN KORUNUMU VE GELİŞİMİ	45
3.2. DOLGU VE CEPHECİLİK UYGULAMALARININ MİMARİ SİLÜET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	49
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	52
4. DOLGU VE CEPHECİLİK (FACADISM) UYGULAMALARININ VE MİMARİ SİLÜETE ETKİSİNİN İNCELENMESİ	52
4.1. CEPHECİLİK (FACADISM) UYGULAMALARI.....	52
4.1.1. Sofitel Oteli	52
4.1.2. Borusan Müzik Evi	56
4.1.3. Dresden Askeri Tarih Müzesi.....	60
4.1.4. Neumarkt Meydanı.....	63
4.2. DOLGU UYGULAMALARI	68
4.2.1. 110 Rooms.....	68
4.2.2. SantaCreu Otel.....	72
4.2.3. Ballhaus.....	76
4.2.4. Dancing House.....	79
SONUÇ.....	83
KAYNAKÇA	89

SEMBOLLER

%	: Yüzde işareti
CFC	: Kloroflorokarbon
CO₂	: Karbondioksit
HCFC	: Hidrokloroflorokarbon
SO₂	: Kükürtdioksit

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1.1 : Sürdürülebilir Kalkınma ile Ekonomik, Çevresel, Sosyal Kalkınma İlişkisi	6
Çizelge 2.1 : Dolgu Tasarım Yaklaşımları Skalası	27
Çizelge 2.2 : Cephecilik (Facadism) Uygulamaları	35

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Gro Harlem Brundtland'ın El Yazısı ile Sürdürülebilir Kalkınma Tanımı	9
Şekil 1.2 : Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	11
Şekil 1.3 : 2019'da İran'da Gerçekleşen Selden Etkilenen Tarihi Yapı	18
Şekil 1.4 : 1957'de İstanbul'da Yol Yapım Çalışmaları Nedeniyle Yıkılan Camcılar Cami	19
Şekil 1.5 : XI. Yüzyıldan Kalma Halep Emevi Cami	20
Şekil 1.6 : Suriye İç Savaşı Sonucu Bombalanan Halep Emevi Cami	20
Şekil 2.1 : Odunpazarı Evleri	28
Şekil 2.2 : Sosyal Sigortalar Kurumu Tesisleri	29
Şekil 2.3 : V House	30
Şekil 2.4 : İtalya'da Ev	31
Şekil 2.5 : Pompidou Kültür Merkezi	32
Şekil 2.6 : Gabarisi Değiştirilmeyen Uygulama	37
Şekil 2.7 : Gabarisi Değiştirilen Uygulama	38
Şekil 2.8 : Zıt Kütle Eki Uygulaması	39
Şekil 2.9 : II. Dünya Savaşı Dönemi Varşova Pazaryeri	40
Şekil 2.10 : Rekonstrüksiyon Sonrası Varşova Pazaryeri	40
Şekil 3.1 : Atina Akropolisi	46
Şekil 3.2 : Osmanlı Zamanında İstanbul Silüeti	47

Şekil 3.3 : Endüstri Devriminden Sonra Kent Silüeti	48
Şekil 3.4 : New York Silüeti	49
Şekil 4.1 : Sofitel Ön Cephe	52
Şekil 4.2 : Sofitel Arka Cephe	53
Şekil 4.3 : Cephe Uygulaması Öncesi Tarihi Yapı	54
Şekil 4.4 : Sofitel Ön Cephe	55
Şekil 4.5 : Sofitel Arka Cephe	55
Şekil 4.6 : Beyoğlu Mimari Silüeti	56
Şekil 4.7 : Borusan Müzik Evi Facadism Uygulaması Öncesi	57
Şekil 4.8 : Borusan Müzik Evi Facadism Uygulaması Sonrası	57
Şekil 4.9 : Borusan Müzik Evi Cepheleri	58
Şekil 4.10 : Borusan Müzik Evi Cephe ve İç Hacmi	59
Şekil 4.11 : Dresden Askeri Tarih Müzesi Ön Cephe	61
Şekil 4.12 : Dresden Askeri Tarih Müzesi Arka Cephe	61
Şekil 4.13 : Plan Üzerinde İki Yapının Etkileşimi	62
Şekil 4.14 : Dresden Askeri Tarih Müzesi	63
Şekil 4.15 : II. Dünya Savaşı Öncesi Dresden	64
Şekil 4.16 : II. Dünya Savaşı Sonrası Dresden	65
Şekil 4.17 : 1897’de Frauenkirche Kilisesi	66
Şekil 4.18 : 2010’da Frauenkirche Kilisesi	66
Şekil 4.19 : 1930’da Neumarkt Meydanı	67
Şekil 4.20 : 2004’te Neumarkt Meydanı	67
Şekil 4.21 : 110 Rooms Ön Cephe	68

Şekil 4.22 : 110 Rooms Arka Cephe	69
Şekil 4.23 : 110 Rooms Kat Planı	70
Şekil 4.24 : 110 Rooms Ön Cephe	70
Şekil 4.25 : 110 Rooms Arka Cephe	71
Şekil 4.26 : SantaCreu Otel Ön Cephe	72
Şekil 4.27 : SantaCreu Otel Arka Cephe	73
Şekil 4.28 : SantaCreu Otel Kat Planları	74
Şekil 4.29 : Tabarca Adası Mimari Silüeti	75
Şekil 4.30 : Ballhaus Ön Cephe	76
Şekil 4.31 : Ballhaus Arka Cephe	77
Şekil 4.32 : Ballhaus Ön Cephe	78
Şekil 4.33 : Ballhaus Arka Cephe	78
Şekil 4.34 : Ballhaus'un Tarihi Yapılarla İlişkisi	79
Şekil 4.35 : II. Dünya Savaşı'nda Bombalanan Bina	80
Şekil 4.36 : Dancing House	80
Şekil 4.37 : Dancing House Ön Cephe	81
Şekil 4.38 : Dancing House Yan Cephe	82

KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler
Ed.	Editör/yayına hazırlayan
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
NUA	New Urban Agenda (Yeni Kentsel Gündem)
syf.	Sayfa
UNDP	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
vb.	ve benzeri
vd.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler

GİRİŞ

Sürdürülebilirlik günümüzde sıkça karşımıza çıkan bir kavramdır. Doğal kaynakları koruma amacıyla ortaya çıkan kavramın alanları, mimariyi de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Sürdürülebilir mimarlık ise tarihi çevreleri koruma ve sürekliliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

Geçmişten günümüze birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış kentler, sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde. Bu kentler, tarihi çevreleri de barındırmakta ve bu değişimlerden sürdürülebilir mimarlığın konusu olan tarihi çevreler de etkilenmektedir. Ahunbay tarihi çevreyi, geçmişin izlerini bugüne taşıyan doğal ve kültürel değerlerin oluşturduğu alanlar olarak tanımlamaktadır. Bu değerler; toplumların geçmişlerine ait mimari, toplumsal, ekonomik, teknolojik, kültürel vb. verileri, yapıldıkları dönemlerin duygu ve düşünce, eğilim, sosyal yaşam, deneyim ve birikimlerini bugüne aktararak o topluma ait ekonomik koşulları, sanatsal duyarlılıkları, yaşam tarzlarına ait her türlü bilgiyi bize sunmaktadır (Aykal, 2018).

Endüstri devrimiyle başlayan çarpık kentleşme, ekonomik politikalar tarihi çevreler üzerinde baskı oluşturmaktadır. Yıkıma neden olacak kadar etkili olan bu baskılar, kent silüetlerinin de zarar görmesine neden olmaktadır. Kentteki öğelerin oluşturduğu bir bütün olan kent silüetleri, kentleşmiş kültürlerin sembolü görevini üstlenmektedir. Doğal ve yapay öğeleri kapsayan kent silüetlerinin oluşmasında etkili olan mimari silüetler de yanlış yapılaşmalar sonucu kendine has kimliğini kaybetme tehlikesi içerisine girmiştir. Sürekliliğini sağlaması ve günümüz koşullarına cevap verebilmesi için sürdürülebilir mimarlık kapsamında, zarar gören yapılar yeniden değerlendirilmekte ve çevresine çağdaş müdahalelerde bulunularak korunması amaçlanmaktadır. Geçmiş uygarlıkların birikimini geleceğe aktaran bu kültür varlıklarının nasıl korunması gerektiği ve yapılan müdahalelerin mimari silüette sonuçları günümüzde halen tartışılmaktadır.

Amaç

Tezin amacı; günümüzde hemen hemen her alanda adından söz ettiren sürdürülebilirlik kavramının tarihi çevreyle olan ilişkisinin ve bu ilişkinin mimari silüete olan etkisinin incelenmesi, günümüzde tarihi çevrelerde sıklıkla uygulanan dolgu ve cepheciliğin (facadism) sadece tek bir yapıya değil, tarihi ve çağdaş yapıların oluşturduğu mimari silüete bir bütün olarak etki ettiğinin örneklerle irdelenmesidir.

Kapsam

Tarihi çevrede dolgu ve cephecilik (facadism) uygulamalarının mimari silüete etkisinin değerlendirilmesini amaçlayan çalışma, dört bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır.

Tezin birinci bölümünde; literatürdeki tanımlarıyla ve tarihçesiyle sürdürülebilirlik, kavram olarak açıklanmıştır. Sürdürülebilirlik ile mimarlığın sosyoekonomik, kültürel ve çevresel bağlamlardaki ilişkileri ve uyumları üzerinde durulmuştur. İlerleyen kısımlarında çalışmanın temelini oluşturan tarihi çevre tanımlanmış ve tarihi çevrede sürdürülebilirlik nedenleri, bunu engelleyen etkenler ile gelişimi, uluslararası konferanslar ve bildirgeler aracılığıyla açıklanmıştır.

İkinci bölümde; dolgu ve cephecilik uygulamalarının genel tanımlarına yer verilmiş, tasarım yaklaşımlarına göre gruplandırılmış ve sürdürülebilir mimarlık açısından önemleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde; mimari silüetin literatür taraması sonucu tanımı yapılmıştır. Korunumu ve gelişiminden kronolojik sırayla bahsedilmiş, dolgu ve cepheciliğin üzerindeki etkisi belirlenen tasarım kriterleri üzerinden açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde; dünya genelinden tarihi bölgelerde bulunan dolgu ve cephecilik uygulamaları ile inşa edilen yapılar seçilmiştir. Yapılar ve bulunduğu tarihi çevre hakkında mimari ve tarihi bilgiler verilerek mimari silüet üzerindeki etkileri bir önceki bölümde belirlenen tasarım kriterleri üzerinden incelenmiştir.

Yöntem

Çalışmanın temelini oluşturan kavramlar belirlenmiş ve bu kavramların birbirleriyle ilişkileri üzerinde durulmuştur. Kitap, makale ve tezlerden yararlanılarak literatür taraması yapılmıştır. Konuyla alakalı yönetmeliklerden, uluslararası konferanslarda alınan kararlardan dikkat edilmesi gereken unsurlar belirlenmiştir. Literatür çalışması sonucu ortaya çıkan kriterlere uygun örnekler seçilerek çalışmanın amacı irdelenmiştir. Konunun daha iyi aktarılması amacıyla görsellerden, plan ve silüet çizimlerinden yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİHİ ÇEVRE VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

1.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Sürdürülebilirlik kavramı; kentleşme, sanayileşme, nüfus artışı sonucu oluşan küresel ısınma, çevre kirliliği, kaynakların bilinçsizce kullanımı ve yetersiz kalması sonucunda ortaya çıkmıştır. 21. yüzyılda karşımıza en sık çıkan kavramlardan biri olan sürdürülebilirlik, doğal kaynakların korunumu amacıyla ortaya çıkmış olsa da günümüzde ekonomiden kültüre, endüstriden turizme, tarımdan enerjiye, mimariden kentleşmeye kadar hayatın her alanında karşımıza çıkmaktadır. Farklı alanlarda karşımıza çıkması, çok boyutlu olup zaman içerisinde değişime uğraması sürdürülebilirliğin birçok tanımının olmasına neden olmuştur.

Kavramsal olarak ilk kez Birleşmiş Milletler Konferansı'nda kullanılan sürdürülebilirlik; “daimi olma yeteneği” anlamına gelmektedir. Türkçe literatürde genel kabul gören birebir karşılığı olmamakla birlikte, “sürekli (daimi, mütemadiyen, devamlı, kesintisiz) olma kabiliyeti veya becerisi” şeklinde tercüme edilmiştir (Şen vd., 2018). Oxford İngilizce Sözlüğü sürdürülebilirliği, belirli bir oranda veya seviyede tutulabilme olarak tanımlamıştır (Gedik, 2020).

Karaman, kavramın bir toplumun, ekosistemin ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan ya da sistemin hayati bağı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden devam ettirebilme yeteneği olarak tanımlamaktadır (Engin ve Akgöz, 2013).

Sürdürülebilirliği sürekli ve dengeli gelişme olarak tanımlayan Keleş'e göre sürdürülebilirlik “Çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşüdür.” (Keleş, 1998).

Sürdürülebilirlik, hem ekosistemden en iyi şekilde yararlanmayı hem de mevcut toplumsal ve ekonomik sistemin ekosisteme zarar vermesini önlemeyi kabul etmek anlamına gelmektedir. Bu nedenle sürdürülebilirlik elde edilmek istenen bir amaç değil; aksine toplumsal güvenlik açısından bir arayış sürecidir. Bu süreci Kurz, “Yeni bilgilerin ışığında ve değişen değer sistemi içerisinde somut bir varlığın şimdi ve gelecekte korunmasını ifade etmektedir.” şeklinde tanımlamaktadır (Kılıç, 2006).

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan Ortak Geleceğimiz raporuyla birlikte sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma olarak uluslararası platformlarda yer bulmaya başlamıştır. Raporun 2. bölümünde “Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama becerilerinden ödün vermeden, bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınmadır.” şeklinde tanımlanmıştır.

Güneydoğu Anadolu Projesi’nin internet sitesinde ise sürdürülebilir kalkınma “İnsan ile doğa arasında denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkan verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır. Sürdürülebilir kalkınma sosyal, ekolojik, ekonomik, mekansal ve kültürel boyutları olan bir kavramdır (Url-1).” şeklinde tanımlanmıştır.

2005 yılında gerçekleşen Dünya Sosyal Gelişme Zirvesi’nde ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma olarak sürdürülebilir kalkınma hedefleri belirlenmiştir.

Çevresel Kalkınma: İnsanlar ile diğer canlıların yaşadığı ve yaşamları için gerekli olan kaynakların bulunduğu ortama çevre denmektedir. Çevresel kalkınma, kaynakların tükenebilir olduğu bilinciyle çevre ile etkileşim halinde bulunulmasını esas almaktadır. Çevreyi en doğal haliyle korurken, insan faaliyetleri sonucu zarar gören ekolojik çevreyi de geri kazanma çalışmalarında bulunmayı amaçlamaktadır. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması için biyoçeşitliliğin korunması, yenilenemez kaynakların kullanımının en aza indirilmesi, geri dönüştürülebilir tasarımların yapılması ve yeni hizmet ve ürün üretiminde çevresel sürdürülebilirliğin belirleyici olmasının sağlanması gerekmektedir (Url-2).

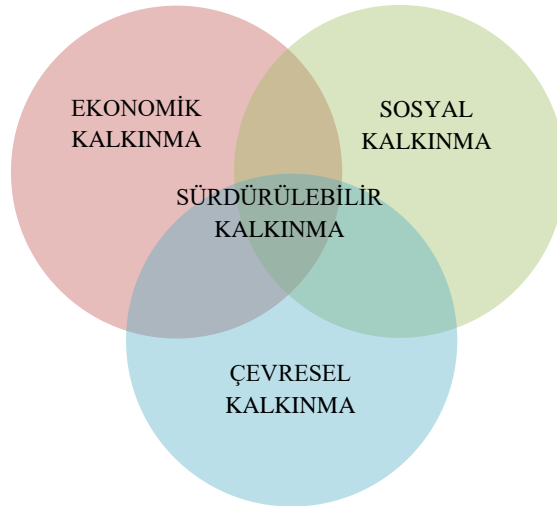
Sosyal Kalkınma: Toplumsal değerlerin, sosyal kimliklerin, sosyal ilişkilerin ve sosyal kurumların geleceğe ne ölçüde devam edebileceği olarak

tanımlanabilmektedir (Gedik, 2020). Sosyal açıdan sürdürülebilirlik sağlamak nesillerin eşit haklara sahip olmasıyla alakalıdır. Sağlık, eğitim, hukuk, barınma, kültürel ifade, din, iletişim gibi haklardan, sosyal dengeyi bozmadan toplumun her kesiminin yararlanmasını sağlamak ve gelecek nesillere de bu olanaklara sahip olabilmeleri için gerekli kaynakları bırakmak sosyal kalkınmanın esaslarındandır.

Ekonomik Kalkınma: Ekonomik faaliyetlerle ekolojik çevre arasında denge kurulmasıdır. Ekonomik faaliyetlerde doğal kaynak kullanımına dikkat ederek ve yenilenemeyen kaynakların idareli kullanılıp yerlerine yenilenebilir kaynakların kullanılmasıyla bu denge kurulabilmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma hedeflerinde ortak paydayı oluşturmaktadır (Çizelge 1.1). Sosyoekonomik gelişme günün ihtiyaçlarını karşılarken, büyüme belli bir aşamadan sonra çevresel bozulmalara neden olabilmektedir. Bu nedenle kalkınma uygulamalarında sosyal, ekonomik ve çevresel kalkınma hedefleri bütüncül bir şekilde değerlendirilmelidir.

Çizelge 1.1: Sürdürülebilir Kalkınma ile Ekonomik, Çevresel, Sosyal Kalkınma İlişkisi.

Doğayı korumak amacıyla ortaya çıkarılan sürdürülebilirlik kavramının kökleri 1713 yılına kadar dayanmaktadır. Saksonya’da maden ocaklarının artan kereste ihtiyacını karşılamak için zarar gören ormanları korumak amacıyla Hans Carl von Carlowitz 1713 yılında “Yabani Ağaç Yetiştirme Kılavuzu” kitabını yazmıştır.

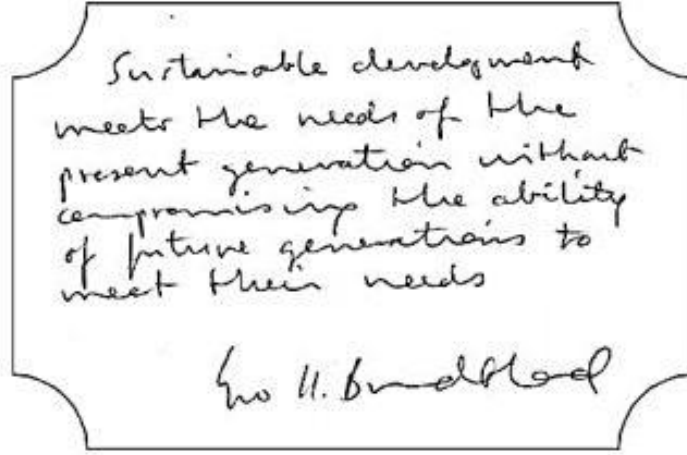
Kerestenin ekmek kadar önemli olduğunu belirten Carlowitz 1732 yılında yayımlanan kitabında Almandada sürdürülebilirlik anlamına gelen “nachhaltigkeit” kelimesini kullanmıştır. Ayrıca yeni ağaçların yetişebilmesi için ağaçların belli sürelerde kesilmesi gerektiğini belirtmiş ve dikilecek fidanların bakımlarından toprağın uygunluğuna kadar birçok konuya değinmiştir. 18. yüzyıl sonunda Almanya’da bu anlayış, tüm ormanlarda uygulanabilmesi için yasa haline getirilmiştir.

19. yüzyılda Sanayi Devrimi sonunda fabrikalarda buharlı makineler ile üretime başlanmıştır. Hızla büyüyen sanayide ihtiyaç duyulan enerji ihtiyacının artması sonucunda kömür kullanımı da artmıştır. Fosil yakıtların hiç bitmeyecekmiş gibi kullanımı endişe oluşturmuştur. Bu bağlamda en etkili yayın W. Stanley Jevons’un kitabındaki kömür sorusuydu. Jevons, eğer israfa yol açan kömür tüketimi değişmezse, İngiltere hâkim endüstriyel konumunu kaybedeceğini ve İngiliz kömür rezervlerinin yüzyıl içinde tükeneceğini yazmıştır. 1898’de yayınlanan *Our Wonderful Century*, 19. yüzyılın başarı ve başarısızlıklarına yönelik değerlendirmesinde Alfred Russell Wallace, dünyanın yağmalanması üzerine bir bölüm yazmıştır. Wallace, doğanın depolanmış ürünlerinin pervasız imhasıyla yapılan hasarı tartışmış, kömür, petrol, gaz ve minerallerin sınırsızca çıkarılması ve yağmur ormanlarının sömürülmesine gelecek nesillere yapılan bir kötülük olarak bakmıştır (Gedik, 2020). Fosil yakıt tüketiminin artmasıyla kaynakların hızla tüketilmesi ve sanayileşme ile oluşan şehirleşme sonucunda hava, su, gürültü kirliliği gibi çevre sorunları artıp daha somut hissedilirken, kırsaldan kentlere göçün artması toplumsal sınıf çatışmalarına ve sosyal problemlere neden olmaya başlamıştır.

1970’lerin başında özellikle sanayi bölgelerinde çevre sorunlarının artmaya devam etmesi, kaynak sorununun yeniden gündeme gelmesiyle çevreci yaklaşımlar daha bütüncül bir hale dönüşmüştür. Bu dönemde yaşanan çevre sorunlarını küresel olarak ilk kez gündeme getirmek amacıyla Birleşmiş Milletler İsveç’in başkenti Stockholm’de 1972 yılında Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı’nı düzenlemiştir. Sürdürülebilirlikten kavram olarak ilk kez bahsedilen konferansta ekonomik büyüme ve çevre arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur. Şimdiki ve gelecek nesilleri düşünerek toplumların ve devlet yetkililerinin çevre dostu

yaklaşımlarda bulunmaları ve iş birliği içerisinde olmaları gerektiği sonucuna varılmıştır. Konferansın sonuç bildirgesinde, gelişmekte olan ülkelerin çevre dostu bir büyüme/ kalkınma stratejisi benimsemeleri, sosyal adalet, doğal kaynakların korunması, kültürel değerler ve sosyo-ekonomik planlamaya riayet edilmesi gibi prensipleri ön plana çıkarmalarının gerekliliği vurgulanmıştır (Şen vd., 2018). Konferansla aynı yılda Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde Donald ve Donella Meadows liderliğindeki bir grup Büyümenin Sınırları (Limits to Growth) başlıklı raporu yayımlamışlardır. Roma Kulübü olarak adlandırılan grup çalışmalara 1960'larda başlamış 1972'de sonuçlandırabilmiştir. Sınırlı kaynak, nüfus artışı ve sanayi arasındaki ilişkinin incelendiği raporda kontrolsüz büyümeye sınırlamalar getirilmesi gerektiğine değinilmiş ve bu çevresel kısıtlamalarla uyumlu birçok büyüme seçeneği olduğu sonucuna varılmıştır.

Birleşmiş Milletler tarafından 1983 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu kurulmuştur. 1987'de Gro Harlem Brundtland başkanlığında ki komisyon, çevre, ekonomi, nüfus gibi sorunların ele alındığı Ortak Geleceğimiz Raporu'nu (Brundtland Raporu) Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunmuştur. İlk kez sürdürülebilir kalkınmadan bahsedilmiş ve günümüzde de kullanılan tanımı yapılmıştır. Raporun tüm ülkeler için öngördüğü kalkınma modeli; uzun vadeli, kalıcı bir ekonomik büyüme, kalkınma ile doğa arasındaki dengeyi koruyan bir ekonomi, doğayı tüketmeden kullanan uygulamalara dayanan ve dolayısıyla uzun vadede sürdürülebilir bir ekonomik gelişme olarak özetlenebilmektedir (Özmehmet, 2008). Gelecek kuşakların sağlıklı bir çevrede yaşaması için bugünkü kuşakların önemli sorumluluklarının bulunduğunu belirten rapor geniş kitlelerce destek görmüştür. Sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesinin en büyük sebebi 1984 yılında Japon Antarktika Meteorolojik Araştırma Enstitüsü'nden Dr. Shigeru Chubachi tarafından Antarktika üzerindeki ozon tabakasında incelleme keşfetmesi ve yapılan araştırmalar sonucunda bu incelenin insan kaynaklı olmasıdır.

Şekil 1.1: Gro Harlem Brundtland'ın El Yazısı ile Sürdürülebilir Kalkınma Tanımı (Gedik, 2020).

Sürdürülebilir kalkınma, 3-14 Haziran 1992 tarihinde Rio de Janeiro'da gerçekleşen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı ile ülke politikalarına girmeye başlamış ve kalkınma stratejilerinin temelini oluşturmuştur. 178 ülkenin devlet adamlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da katıldığı konferans, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, İklim Değişikliği Sözleşmesi, Rio Bildirgesi, Orman İlkeleri Bildirgesi ve Gündem 21 ile sona ermiştir. Konferansın en önemli sonuçlarından birisi 21. yüzyıla yön vermesi planlanan Gündem 21'in kabul edilmesidir. Gündem 21 ile kabul edilen yirminin üzerindeki ilke kararlarında, sürdürülebilir kalkınma ile ekonomik kalkınma ve çevrenin korunmasının entegre edilmesine atıfta bulunulmuştur (Şen vd., 2018). Uzun vadeli bir eylem planı olması düşünülen Gündem 21'de sürdürülebilir kalkınma konusunda yerel ve uluslararası düzeyde etkin olan grupların rollerinin güçlendirilmesine dikkat çekilmiştir. Stockholm'den Rio'ya en önemli değişiklik, Stockholm'de kirlilik ve yenilenemeyen kaynakların tüketimi konusunda "sorun kaynaklı" bir yaklaşım geliştirilirken, Rio'da doğal kaynaklara dayalı sürdürülebilir ekonomik büyüme ile insan kaynaklarının geliştirilmesini benimseyen bütünsel bir yaklaşım benimsenmiştir (Karaaslan, 2011). Konferanstan bir sene sonra Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuştur.

3-14 Haziran 1996 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen Habitat II Zirvesi'nde sürdürülebilir kalkınmada kentleşmenin rolü vurgulanmıştır. Herkes için

yeterli konut üretme, daha güvenli, sağlıklı ve sürdürülebilir yaşam alanları oluşturma konuları üzerinde durulmuştur.

Rio Konferansı'nda alınan kararların değerlendirmesini yapmak ve ileriye dönük kalkınma stratejilerini belirlemek amacıyla, Güney Afrika'nın Johannesburg şehrinde 26 Ağustos- 4 Eylül 2002 tarihleri arasında BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi toplanmıştır. Zirveye devlet temsilcileriyle birlikte, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının da temsilcileri katılarak toplumun her kesiminin sorumluluklarını sahiplenmesi amaçlanmıştır. Kaynaklarda Rio+10 olarak da geçen Johannesburg Zirvesi sonunda Uygulama Planı ve Siyasi Bildirgesi olarak iki sonuç belgesi kabul edilmiştir. Uygulama Planı'nda, yenilenebilir enerji, iklim, doğal kaynaklar konusunda ulusal ve uluslararası yapılabilecek öneriler bulunmaktadır. Siyasi bildirmede ise sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için yerel ve küresel düzeyde sorumlulukların olduğu vurgulanmıştır.

Johannesburg'da yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nin 10. yıldönümünde, Rio de Janeiro'da 20-22 Haziran 2012 tarihleri arasında BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. Rio+ 20 Zirvesi olarak da geçen Konferansta bugüne kadar sürdürülebilir kalkınma için yapılan çalışmaların ve alınan kararların ülke politikalarına girmesinin etkileri ve eksikleri incelenmiş, sürdürülebilir kalkınma hedefi oluşturma kararı alınmıştır. "The Future We Want" ortak bildirisi kabul edilmiş olsa da, yasal bir bağlayıcı anlaşma imzalanmamıştır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından, Birleşmiş Milletlerin 2000 yılında belirlediği amaçların yerini alacak "Dünyamızı Dönüştürmek: 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi" eylem planı hazırlanmıştır. 2015 yılında hazırlanıp 2030 yılına kadar uygulanması planlanan sürdürülebilir kalkınma hedefleri 17 amaç ve 169 hedeften oluşmaktadır (Şekil 1.2).

Şekil 1.2: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (Url-3).

17-20 Ekim 2016 tarihlerinde Kito’da, Birleşmiş Milletler Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Konferansı sonunda yayınlanan Yeni Kentsel Gündem (NUA) raporunda, kültür mirası sürdürülebilir kalkınma için önemli bir faktör olarak kabul edilmiştir (Türkoğlu, 2020).

1.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR MİMARLIK

Sev’e göre sürdürülebilir mimarlık “içinde bulunduğu koşullarda ve varlığının her döneminde, gelecek nesilleri de dikkate alarak, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına öncelik veren, çevreye duyarlı, enerjiyi, suyu, malzemeyi ve bulunduğu alanı etkin şekilde kullanan, insanların sağlık ve konforunu koruyan yapılar ortaya koyma faaliyetlerinin tümüdür. Başka bir deyişle insanların mekan gereksinmelerini, doğal sistemlerin varlığını ve geleceğini tehlikeye sokmadan yerine getirmeyi hedefleyen mimari tasarım ve uygulamalardır.” (Küçükcan, 2015).

Shaviv, sürdürülebilir mimarlığı, çevresine duyarlı, az enerji tüketen, çevre üzerinde en az olumsuz etkiye sahip, kullanıcılarına sağlıklı iç ortamlar sunan ve konfor koşullarını optimum düzeyde sağlayan binaların tasarlanması olarak tanımlamaktadır (Çiğın, Yamaçlı, 2020).

Foster’a göre sürdürülebilir mimarlık “En azla en çoğu gerçekleştirmek, enerjiyi korumak adına bol atık üreten mekanik sistemlere bağımlı olmak yerine,

yenilenemeyen ve küresel ısınmaya katkı sağlayan kirlilik üreten enerji kaynaklarının kullanımını azaltan pasif mimarlığın ideal kullanımı ile ilgilidir.” (Çiğın; Yamaçlı, 2020).

Özcan (2013) ise sürdürülebilir mimarlığı; enerji, su ve malzeme kaynaklarını etkin kullanan, yapı yaşam döngüsünün her safhasında yerel ve küresel çevre sorumluluğu taşıyan, insan sağlığını, kültürel ve tarihsel birikimleri koruyan mimarlık olarak tanımlamıştır.

Sürdürülebilir mimarlık, farklı birçok alanda karşımıza çıkan sürdürülebilirlik kavramının, doğal çevrenin zarar görmesi ve yapma çevre ile dengenin bozulması sonucu oluşan sorunları gidermek ve gelecek nesillere düzelterek aktarmak amacıyla ortaya çıkmış bir kavramdır. “Güneş mimarisi” veya “yeşil mimarlık” kavramları, yenilenemeyen kaynakların kullanımını azaltıp güneş enerjisi kullanımını yaygınlaştırmak için ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirliğin farklı konularda mimari üzerindeki etkisinin artması sonucu bu kavramların yerini sürdürülebilir mimarlık almıştır. 1993’te Dünya Mimarlık Birliği Genel Kurulunda imzalanan Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Bağımlılık Kararları bildirisinde sürdürülebilir mimarlığın amacı, “Yapı tasarımı ve üretiminde kaynak ve enerjinin daha etkin kullanımının gözetilmesi, sağlıklı, işlevsel ve dayanıklı yapılar ve yapı malzemelerinin üretimi, ekolojik ve toplumsal kriterlere uygun arazi kullanımı ve esin veren estetik duyarlılıktır (Özcan, 2013).” şeklinde tanımlanmıştır.

Sürdürülebilirlik ve mimarlık sürekli yenilenen ve birbirleriyle uyum içerisinde olan kavramlardır. Asıl amacı çevre korunumu, doğal kaynakların dengeli kullanımı olan sürdürülebilirliğin mimarlıkla ilişkisi, geçmişte yapılanlar ışığında sosyo-ekonomik, kültürel ve çevresel bağlamlarda bulunduğu yere uyum sağlayan ve gelecek nesillerinde yaşam konforları düşünülerek yapılar üretilmesidir.

Mimarlıkta uzun dönemler yapının bulunduğu bölgenin kültürel değerleri göz önünde bulundurularak yerel kaynakları ve geleneksel yapım yöntemleri kullanılmıştır. Ancak endüstri devrimiyle birlikte kentlerde hızlı nüfus artışı sonucu kısa sürede çok sayıda bina üretme gerekliliği beraberinde getirdiği kaynakların hızlı bir şekilde tükenmesi geleneksel mimarlığı yetersiz kılmış ve enerji ihtiyacını fosil

yakıtlardan karşılayan farklı yapım yöntemlerini ortaya çıkarmıştır. Günümüzde, diğer insan faaliyetlerine oranla yapılaşma eylemlerinde tüketilen toplam enerji ve atık oluşumu daha fazladır. Dünya genelinde tüketilen enerjinin %50'si, suyun %42'si bina yapımında ya da kullanım süreçlerinde harcanmaktadır. Ayrıca küresel ısınmaya neden olan sera gazlarının %50'si, içme sularındaki kirlenmenin %40'ı, hava kirliliğinin %24'ü, CFC ve HCFC emisyonlarının %50'si yapılarla ilişkili faaliyetlerden kaynaklanmaktadır (Tutkun ve İmamoğlu, 2015). İnsan sağlığının tehlikeye girmesi, enerji maliyetlerinin artması ve kaynak sıkıntısıyla birlikte teknolojik gelişmeler, sürdürülebilirliğin mimarlığa etkisini arttırmaktadır. Geleneksel yöntemin odak noktası kalite, zaman ve maliyet iken sürdürülebilir yöntemin odak noktası kaynağın yönetimi, çevresel sorunların en az düzeye indirilmesi ve sağlıklı bir şekilde yapılanmış çevredir (Yetkin, 2019).

İnsanlara konforlu ve sağlıklı mekanlar sunarken, geri dönüşüme ve kaynakların kullanımına dikkat eden sürdürülebilir mimarlık için doğal çevreye zarar vermeyen yapılar üretmek asıl amaçtır. Yapı, mevcut doğal çevreyle bir bütün olduğu düşünülerek tasarlanmalıdır. Sürdürülebilir mimarlıkta yapının planlama aşamasından geri dönüşümüne kadar olan yaşam döngüsü çevreyle birlikte tasarlanmaktadır.

Ülkelerin ekonomisinin gelişmesi kentlerin büyümesine neden olmakta, bu büyümede beraberinde yapılaşmayı arttırmaktadır. Yapılaşma sonucu artan enerji, yapı malzemesi gibi kaynak ihtiyaçları mimarlık eylemlerinin ekosisteme zarar vermesine neden olmaktadır. Bu zararı en aza indirmek amacıyla ortaya çıkan sürdürülebilir mimarlığın ilkeleri oluşturulmuştur. Michigan Üniversitesi'nden Kim ve Rigdon, 1998'de sürdürülebilir mimarlık ilkelerini, her biri farklı strateji ve yöntem içeren Kaynak Yönetimi, Yaşam Döngüsü Tasarımı ve İnsan İçin Tasarım başlıkları altında toplamışlardır.

- Kaynak Yönetimi İlkesi; yapının girdilerini ve çıktılarını oluşturan kaynakların en verimli şekilde kullanılmasıdır. Yapının, yapım ve kullanım evrelerinde, çevreye uygun, zarar vermeyen kaynakların ve geri dönüştürülebilir, tekrardan doğaya gönderilebilir atık malzemelerin kullanımını amaçlamaktadır.

- Yaşam Döngüsü Tasarımı İlkesi; yapının üretim, kullanım, bakım-onarım ve yıkım (yeniden kullanım, geri dönüşüm) evrelerinin oluşturduğu yaşam döngüsünde oluşacak sosyal, kültürel ve çevresel sorunların belirlenmesi ve çözüm üretilmesidir.

- İnsan İçin Tasarım İlkesi; insanların yaşamlarını geçirdikleri iç mekanlarda yaşam kalitesi ve konforu arttırarak fiziksel sağlığının ve psikolojisinin korunmasının yanı sıra insanın etkileşim halinde olduğu sosyal ve kültürel yapının geliştirilmesi ve desteklenmesidir.

1.3. TARİHİ ÇEVRE

Çevre, insan etkisiyle zamanla değişen ve gelişim içerisinde olan dinamik bir ortamdır. Farklı dönemlerde yaşayan toplumların, farklı koşullarda ve anlayışlarda oluşturdukları kapalı ve açık mekanları barındırmaktadır. Aynı veya farklı döneme ait bu birikimler, güncel görüntüsünü oluşturdukları çevre ile tarihi ilişkilendirerek “tarihi çevre” kavramını ortaya çıkarmaktadır. Tarihi çevre, geçmiş toplumlardan günümüze ulaşan doğal ve yapılı çevrenin bütünüdür. Geçmiş ile günümüz arasında köprü görevi gören tarihi çevre ait oldukları dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamları hakkında bilgi edinebilmemizi sağlamaktadır. Asatekin (2004), tarihi çevreyi özel bir tarihsel olayın geçtiği, tarihsel sürecin önemli bir dönüm noktasını betimleyen alanlar olarak tanımlamıştır. Günümüze ulaşabilen ve bir kısmının işlevini hala sürdürdüğü tarihi çevreyi oluşturan yapılar, yapıldıkları dönemdeki uygarlıklarda benimsenen mimari üslup, estetik kaygısı, kullanılan yapım teknikleri, yöntemleri ve malzemeleri gibi konularda gelecek nesilleri bilgilendiren birer belgedir. Bu belgeler tarih ve kültür kavramlarının oluşmasını sağlamaktadır.

Tarihi çevre; arkeolojik, doğal, tarihi, kentsel siteleri kapsamaktadır. Kentsel sit, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nın 3. Maddesinde, “Mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları ve bir bütün olarak o yerleşmenin ait oldukları dönemin yaşam biçimini gelecek nesillere aktarmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar, sokak ve meydanlar vb.) birlikte buldukları alanlar” olarak

ifade edilmektedir. Tarihi çevre denildiğinde daha çok kentsel sitin kastedildiğini belirten Tanaç Zeren'e (2010) göre tarihi çevre bir bütündür ve o bütünün parçaları, o dokuyu oluşturan binalar, hayranlık uyandıran görünümleri çeşitli üslup ve biçimleri barındıran zengin düzenlemeler, hoş şaşırtmalara olanak veren kıvrımlı sokaklardır. Tarihi çevre içinde yer alan ve bu bütünün önemli bir parçası olan binalar sergiledikleri mimarlık üslupları, mekan tasarımları ve yapım teknikleri ile yörenin mimari kimliğini tanımlayan tarihi veriler olarak değerlendirilmektedir.

Farklı dönem eserlerini içinde barındıran tarihî çevre, kentlerin kimliğini oluşturan, tanımlayan, geleneksel birikimini, yaşadığı dönüşümleri yansıtan ve gelecek nesillere aktaran somut ve somut olmayan kültürel miraslardan oluşmaktadır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nın 3. Maddesinde tarihi çevreleri oluşturan kültürel miras, "Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır." şeklinde tanımlanmıştır. Kültürel mirası oluşturan değerlerden somut öğeler, kentin strüktürüne ek olarak, mimari öğeler, kentin içi ve çevresindeki peyzaj, arkeolojik kalıntılar, panoramalar, silüetler, bakı noktaları ve anıtsal siteleri kapsamaktadır (Url 5). Somut olmayan öğeler ise burada yaşamış olan toplumların yaşam biçimlerini, sosyo kültürel hayatlarını aktararak somut öğelerin özünü oluşturan değerlerinin anlaşılmasını ve anlam kazanmasını, bulunduğu yerin kimliğinin ve ruhunun oluşmasını sağlamaktadır.

1.4. TARİHİ ÇEVRE VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLİŞKİSİ

Tarihi çevre, toplumun zaman içerisinde değişen kültür, ekonomi ve sosyal hayatına göre şekillenmektedir. Günün ihtiyaçlarını karşılayabilmek için devamlı değişmek ve gelişmek zorundadır. Göç, hızlı kentleşme ve düzensiz yapılaşmaya uyum sağlaması, kentleşmenin başka bölgelerde gelişmesine karşı canlı tutulması için tarihi çevrede de sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmıştır. Ekonomi ve sanayiye bağlı olarak gerek duyulan enerji kaynaklarının dengeli kullanımını sağlayarak günün nesline ve gelecek nesillere yaşanılabilir bir dünya sunma amacıyla ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramı, kültür, mimari gibi birçok farklı alanda

kullanılmaya başlanmıştır. “Var oluşunu devam ettirebilme” anlamına gelen sürdürülebilirlik, yapı ve doğal tarihi çevrenin sürekliliğini sağlamayı ve kent bütünlüğünü korumayı amaçlamaktadır.

Sürekliliği sağlamak için tarihi çevrede var olan yapılara müdahalelerle koruma ve yeni işlev kazandırma ya da yeni yapı eylemlerinde bulunulabilir. Bu eylemler sonucunda çağa uyum sağlayan, dönemiyle bütünlük kurabilen tarihi çevreler, gelecek nesillere sadece geçmişten değil bulunduğu dönemden de izler aktarabilmektedir. Sürekliliği sağlamak koruma ve yeni yapılaşma çalışmalarında dokuların doğal değişimini sürdürmekle ve korumakla mümkün olabilmektedir. Değişimi anlamaya dönük bir çalışma yapılmaz ve zaman etmeni reddedilerek, değişim göz ardı edilirse, dokular sadece buldukları dönemi içeren durumla dondurulmuş olacaktır (Korumaz ve Özkaynak, 2019). Dolayısı ile yapılan çağdaş müdahalelerde amaç tarihi çevreyi sadece fiziksel olarak korunmak değil, aynı zamanda insanların yaşam alanlarına katarak canlı tutabilmek olmalıdır. Sürdürülebilirlikte yapı tek başına değil, bulunduğu bölge bir bütün olarak ele alınarak çözüm üretilmelidir.

Dünya Miras Sözleşmesi’nin önsözünde tarihi çevreyi oluşturan “kültürel ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşma teşkil ettiği”, “kültürel ve doğal mirasın parçalarının istisnâ bir öneme sahip olduğunu ve bu nedenle tüm insanlığın dünya mirasının bir parçası olarak muhafazasının gerektiğini” ve “kültürel ve doğal mirasın korunmasına iştirakin, bütün milletlerarası camianın ödevi olduğu” kabul edilmektedir (Öksüz Kuşçuoğlu ve Taş, 2017).

Tarihi çevrede sürdürülebilirliğin devamlılığı, toplumun bu konuda bilinçlenmesi ve bu çalışmanın toplumla birlikte yönetilmesiyle sağlanabilir. Tapan’a göre (1995), bir toplum ne denli kendinden önceki uygarlıkların ürünlerini, mimari eserlerini korur ve onlara gelecek kuşaklarında erişebilmesini sağlamak amacı ile yaşama imkânı sunarsa o denli gelişmiş ve uygar olur. Geçmiş uygarlıkların yapıtlarını eski ve çağ dışı bulan toplumlar geri kalmaktan kurtulamaz.

1.4.1. Tarihi Çevrede Sürdürülebilirlik Nedenleri

Tarihi çevrelerde sürdürülebilirliği sağlamanın ekonomiden politikaya kadar toplumu etkileyen birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden en önemlisi tarihi çevrelerin tarihi belge değeri taşımasıdır. Tarihi çevreyi oluşturan ögeler, yapıldıkları ve kullanıldıkları farklı dönemlerin sosyo ekonomik yapısını, kültürünü, felsefesini, sahip olduğu teknik bilgileri fiziksel mekana aktarmaktadır. Bir tarihi yapının avlusunda yetişen ağaç bize o konuttaki kişinin hangi ürünü yetiştirdiğini anlatırken, bir ahırın varlığı o dönemdeki ulaşım biçimini ya da o ailenin ekonomik yaşamını öğretir. Tuvaletin avluda olması teknik kısıtlamaları anlatırken, bir yandan da o dönemin hijyen anlayışını ortaya koymaktadır (Asatekin, 2004). Tanaç Zeren'e göre (2010) kültürel miras, geçmiş yaşamla ilgili bilgileri bize aktaran en somut belgedir. Bu nedenle de geçmişi öğrenmek, gelecek için örnek almak adına koruma eylemi gerekli bir davranış biçimidir.

Geçmiş toplumların belgesi olması dolayısıyla tarihi çevreler aynı zamanda tarihi değere de sahiptir. Tarihi çevrede sürdürülebilirliği sağlayarak yaşadığı çevreyle bağ kurabilen ve sahip olduğu değerlerin bilincinde toplumlar oluşur. Günümüzde sürdürülebilirlik konusunda yapılan yanlışlar tüm dünyada anında tepki toplamaktadır. Bu nedenle tarihi çevrelerde sürekliliği bilinçli ve doğru bir şekilde sağlamak aynı zamanda ülkelerin kendi kültürlerine önem verdiklerini ve tarihi bilince sahip olduğunu diğer ülkelere ispatlama açısından politik bir değere de sahiptir.

Tarihi çevrede sürekliliğin yerel ekonomiye birçok açıdan olumlu etkisi bulunmaktadır. Gelişen ve değişen ketlerde, nüfusun artmasıyla konut ihtiyacı duyulmaktadır. Var olan tarihi yapılar günün ihtiyaçlarına cevap verecek hale getirilerek ekonomik bir değer kazanabilmektedir. Bu sayede yeni yapılaşmalar için büyük harcamalara gerek kalmadan barınma ihtiyacı tarihi çevrelerde giderilebilmektedir. Yapıların yıkılıp tekrar inşa edilmesine oranla sürdürülebilirliğini sağlamak kaynakların korunmasını ve enerji verimliliğini arttırmaktadır. Tekrardan yaşanılabilir hale getirilen tarihi yapıların, günlük yaşamda kentin bir parçası haline gelmesiyle mülk değerlerinde de artış yaşanmaktadır.

İnsanların yaşanılabilir ve güvenilir hale gelen tarihi çevrelere ilgisinin artması, turizmin gelişmesini bu da yeni istihdam imkanlarının oluşmasını sağlamaktadır.

Tarihi çevre kent kimliğinin yapı taşlarındandır. Tarihi çevreyi oluşturan yapılar, kentin kendine has silüetini ve karakterini oluşturmaktadır. Böylelikle bir kentin algılanmasını ve diğer kentlerden ayırt edilmesini sağlayan kent kimliğini oluşturmaktadır. Asatekin'e göre (2004), tarihi yapılar ait olduğu kültürün nitelikli bir ürünü olarak estetik ya da mimarî bir değer taşıyor veya bir tekniğin özgün bir örneği ise, korunması gerekli varlık olma özelliğine ulaşır. Tarihi çevreyi koruma, sadece mevcut değer ve belgeleri geleceğe aktarmak için değil, yeni mimarinin oluşumuna kaynak olması açısından da önem taşır (Korumaz ve Özkaynak, 2019).

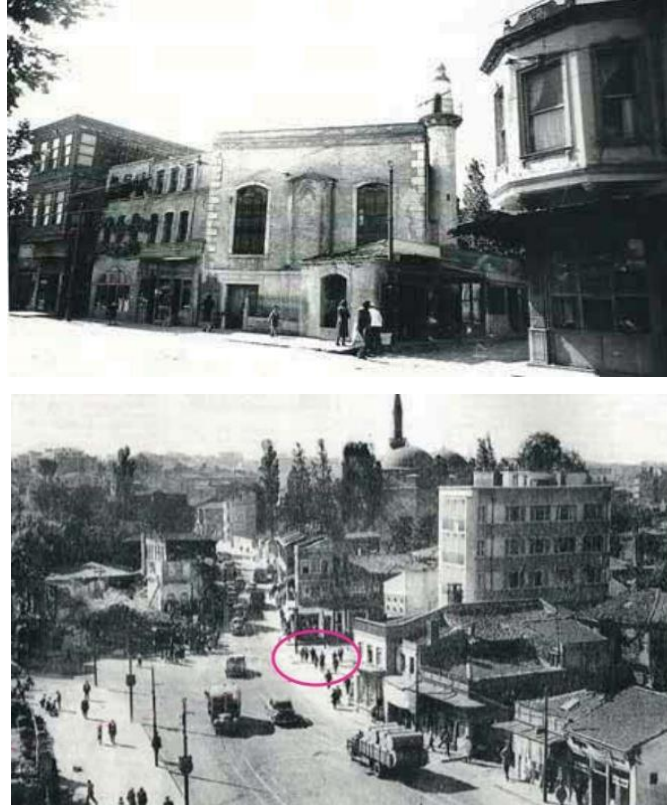
1.4.2. Tarihi Çevrede Sürdürülebilirliği Engelleyen Etkenler

Doğal süreçler sonucunda ve insan kaynaklı etkenler tarihi çevrede bozulmalara neden olmakta ve sürdürülebilirliğini engellemektedir. Çağlar boyu ayakta durarak günümüze kadar ulaşan tarihi çevreler doğa koşullarının etkisi altında kalmaktadır. Yaşlanma (eskime) ile bulunduğu yerin iklim koşullarına göre sıcaklık, nem, yağmur, kar, rüzgar gibi doğa olaylarına maruz kalması tarihi yapılarda fiziksel ve kimyasal bozulmalara neden olmaktadır. Deprem gibi doğal afetler daha kısa sürede yapıları olumsuz etkilemekte ve tarihi çevrenin sürekliliğini engellemektedir (Şekil 1.3).

Şekil 1.3: 2019'da İran'da Gerçekleşen Selden Etkilenen Tarihi Yapı (Url-6).

Doğal etkenlerin yanı sıra insan kaynaklı etkenlerde tarihi çevreyi etkilemektedir. Özellikle endüstri devrimiyle köyden kente göçün artmasıyla birlikte, aşırı ve çarpık yapılaşma sonucu tarihi doku zarar görmüştür. Modernleşmeyle birlikte altyapı sorunu yaşanması ve oluşan trafik problemini gidermek için açılacak olan caddeler tarihi yapıların tahrip edilmesine ve yıkılmasına sebep olmuştur (Şekil 1.4). Bu kontrolsüz ve hızlı büyüme sonucunda kentlerde artan zararlı gazlar (özellikle CO₂ ve SO₂) hava kirliliği ile asit yağmurlarına neden olmakta ve özellikle yapıların cephelerinde ve çatılarında kullanılan malzemelerin aşınmasına neden olmaktadır.

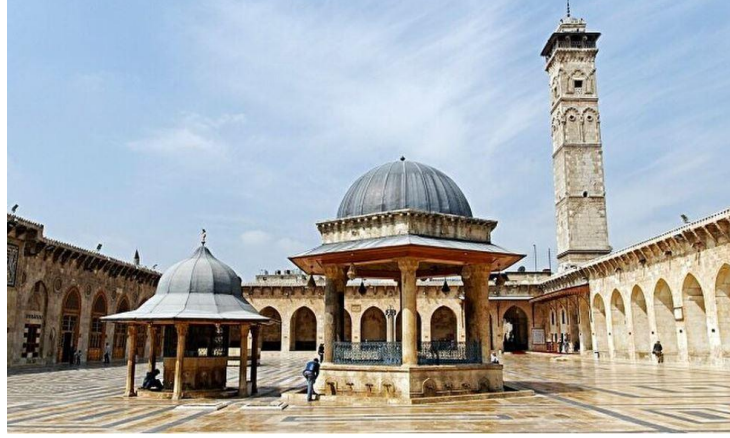

Şekil 1.4: 1957'de İstanbul'da Yol Yapım Çalışmaları Nedeniyle Yıkılan Cami Cami (İgüs, İsmailoğlu, 2016).

İnsan kaynaklı etkenler yerel, bölgesel ve ulusal yönetimlerin politikalarından ve plansızlıktan kaynaklanmaktadır. Yönetimlerin ve kuruluşların birbirlerinden bağımsız ve çıkarlarına göre politika izlemeleri tarihi çevrelere zarar vermektedir. Aynı zamanda kentlerin planlı gelişmesinin sağlanmaması, tarihi çevre göz ardı edilerek yüksek katlı binalar yapılması, altyapı, yol gibi uygulamalarda tarihi çevreyi

korumada geç kararlar alınması tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Koruma uygulamalarında, çağdaş konfor koşullarını sağlamaya çalışırken uzman olmayan kişiler tarafından yanlış yöntem veya uyumsuz malzeme kullanımı başka bir etkidir.

Vatandaşların yasal düzenlemelerden ve sahip oldukları haklar hakkında bilgilerinin bulunmaması aynı zamanda az gelişmiş ülkelerde yaşayan insanların önceliklerinin iş, sağlık, eğitim gibi konuların olması tarihi çevreye karşı bilinçsizlik etkeninin oluşmasına nedendir. Tarih boyunca ve günümüzde de savaşlarda tarihi yapılar bombalanmakta, yakılmakta ve yıkılmaktadır (Şekil 1.5) (Şekil 1.6). Hukukta ne kadar suç kabul edilse de savaşlarda tarihi çevre yok edilmektedir.

Şekil 1.5: XI. Yüzyıldan Kalma Halep Emevi Cami (Url-7).

Şekil 1.6: Suriye İç Savaşı Sonucu Bombalanan Halep Emevi Cami (Url-8).

Tarihi çevreler ekonomik değişimler sonucu kentlerin ticaret merkezi haline gelebilir veya yakınlarında bulunabilmektedir. Bu durum tarihi çevreleri büyük bir rant ve yapılaşma baskısı altında bırakmaktadır. Arsa ve yapıların değerlerinin artması tarihi yapıların karakterine zarar verici ekler yapılmasına veya yıkılmasına neden olup sürekliliğini engellemektedir. Ekonomideki değişimle bazı tarihi çevrelere rağbet artarken bazıları da terk edilmektedir. Günümüzde, kendi döneminin koşullarına göre tasarlanan tarihi yapılar çağdaş yaşam ihtiyaçlarına cevap veremediğinden halen yok olma tehlikesi altındadır. Terk edilen bu yapılar bakımsızlıktan kimlik ve değer kaybederek kullanıcı profilleri değişmektedir. Bilinçsiz kullanıcı profilleri, kasıtlı tahrip eylemlerinde (Vandalizm) bulunarak tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini etkileyen etkenlerdendir.

1.4.3. Tarihi Çevrede Sürdürülebilirliğin Gelişimi

Tarihi yapıların korunması ve sürekliliğinin sağlanması tarihin her döneminde farklı amaçlardan dolayı gündeme gelmiştir. Korunacak yapıların seçimi ve yapılacak müdahaleler dönemin ekonomik, siyasal ve sosyal yapısına göre farklılıklar göstermiştir. Tarihte korunan ilk yapılar, gelenek ve göreneklerin gelecek kuşaklara aktarımından ve siyasi gücü temsil etmesinden dolayı dini ve yönetim yapıları olmuştur. Eski Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarında sanatçılar, kendilerinden önce yapılmış eserleri taklit etmekten çekinmez, böylelikle eski kuşakların eserlerine saygılı, geleneği koruma anlayışını da ortaya koymuşlardır. M.S. 2. yüzyılın ünlü gezgini Pausanias, Olympia'daki Hera tapınağından söz ederken, yaklaşık 800 yıllık tapınağın ilk sütun ve payelerinin ağaçtan yapıldığını, zamanla çürüyenlerin değiştirilerek yerlerine taş sütunlar yerleştirildiğine dikkat çekmiştir (Dedehayır, 2010). Ancak koruma yöntemlerinin bilimsel ve belli ilkelere dayandırılması 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Özellikle Avrupa'da milliyetçiliğin artması, tarihi yapıları kurulacak yeni ulus devletleri için korunması gereken önemli yapılar haline getirmiştir. Bu koruma eylemi önemli ve tek yapı olarak sınırlı kalmıştır. Hatta bu yapıların çevresindekiler yıkılarak daha gösterişli olması amaçlanmıştır. Ancak bu eylemler yapıların bulunduğu tarihi çevreleri zedelemiştir.

Fransız İhtilali sonucu zarar gören tarihi yapılar 1820 yılından sonra önem kazanmış ve onarılmaya başlanmıştır. Viollet le Duc bu çalışmaların gelişigüzel değil

belli bir düzende yapılmasını savunmuştur. 10 ciltlik “Mimarlığın Akılcı Ansiklopedisi” eserinde bu düzeni anlatmıştır. İlk kez restorasyon kelimesini kullanmış ve restorasyonu yapan kişinin gerektiğinde yapıya kendi yorumunu katabileceğini savunmuştur. En tanınmış çalışmalarının başında gelen Paris’teki Notre Dame Katedrali’nin restorasyonunda, yapıyı temizlemekle kalmayıp güncellemekten çekinmemiş, üçüncü bir kule ve grotesk heykelcikler eklemekte sakınca görmemiştir. Viollet-le-Duc’ün bu yaklaşımı, yapıya çeşitli tarihsel dönemlerde eklenmiş olan katmanları temizleyerek ona yeni bir biçim kazandırması, tarihe ve yapıya saygısızlık olarak nitelendirilmiş ve eleştirilere neden olmuştur (Dedehayır, 2010).

En büyük eleştiri John Ruskin ve William Morris’ten gelmiştir. John Ruskin, yapının bakımlarının yapıp kendi haline bırakılmasını ve köklü müdahalelerden kaçınılmasını aksi halde yapının “sahte bir kopya”ya dönüşeceğini savunmuştur. William Morris ise bu tür müdahalelerin yapıların tarihi belge niteliğini yok ettiğini belirtmiştir. İtalyan mimar Camillo Boito, anıtlarda yapılacak değişikliklerin, anıtların tarihi belge niteliği taşıması açısından şaşırtıcı sonuçlar ortaya çıkarabileceğini düşünmüştür. 1883’te açıkladığı restorasyon ilkelerinde; gerekmedikçe ek yapılmamasını, zorunda kalırsa da minimumda tutulmasını, önceki dönemlerden kalma eklerin korunmasını, yapıların bütünlüğüne ve biçimine saygı gösterilmesini ve yapılan tüm müdahalelerin rapor edilmesini belirtmiştir. Camillo Boito’nun bu kuramını geliştiren İtalyan mimar Gustavo Giovannoni’ye göre tarihi yapıların, içinde buldukları tarihi çevreyle ele alınması ve bütünlüğünün bozulmaması gerekmektedir. Özgün işlevini kaybetmiş yapılara tarihi kimliklerine saygılı olunacak şekilde yeni işlev kazandırılarak onlara zarar vermeden sürekliliğini sağlamayı önermiştir. Ayrıca tarihi yapıların olduğu gibi korunması, ek yapıma durumunda bunun en az seviyede ve yalın, anlaşılır şekilde yapılarak her türlü müdahalenin belgelenmesini savunmuştur. Giovannoni’nin bu görüşleri 1931 yılında Atina’da düzenlenen konferans sonucu imzalanan “Atina Tüzüğü”nde ve 1932 yılında “Carta del Restauro Italiana”da (İtalyan Restorasyon Tüzüğü) yer almıştır.

1939-45 yıllarında gerçekleşen II. Dünya Savaşı tarihi yapıları koruma eylemlerini duraksatmış ve Avrupa'da büyük bir tahribata neden olmuştur. Savaştan sonra 1946 yılında günümüzde tarihi çevrelerin sürdürülebilirliği için çalışmalarına halen devam eden BM bünyesinde olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) kurulmuştur. Savaş sonucunda 3 farklı görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüş tahribatı kabullenen ve belge yokluğuna da dayanarak yepyeni bir yapılaşmayı kabul eden görüştür. Diğer bir görüş ulusal hafızanın kaybedilmemesi adına belgelere dayalı bir rekonstrüksiyonu kabul etmiştir. Bir diğer görüş ise savaşın anısını yaşatmak için savaşın yıktıklarının dondurulması ve olduğu gibi korunmasını kabul etmiştir (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007).

Savaş sonrasında tahrip olmuş kentlerin yeniden ve hızlı bir şekilde inşasında rasyonalizm akımı benimsenerek sade ve toplu konut üretimi amaçlanmıştır. Tamamıyla yıkılmış kentlerin sahip oldukları mimari kimlikleri yok sayılarak yüksek katlı binalar inşa edilmeye başlanmıştır. 1950-60 yılları arasında yeni inşaat teknikleri ile modernizm anlayışı dünyaya yayılmaya başlamıştır. Modern tekniklerle inşa edilen yeni yapıların, kentlerin tarihi dokusuna zarar vermeye ve bütünlüğünü bozmaya başlaması sonucunda tarihi ve kültürel değere sahip yapıların tek olarak değil, doğal ve yapılı çevresiyle koruma altına alınarak sürdürülebilirliğinin sağlanması düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler sonucunda 1964 yılında Venedik'te "II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimarlar ve Teknisyenleri Kongresi" düzenlenmiş ve "Venedik Tüzüğü" kabul edilmiştir. İlk kez tarihi anıt kavramının genişletilerek "tarihi çevre" olarak ele alındığı tüzük, uluslararası düzeyde çağdaş uygulamalarla tarihi çevrenin korunumu ve sürekliliği açısından dönüm noktası olmuştur. Venedik Tüzüğü'nde benimsenen başlıca ilkeler:

- Tarihi eserler, sanatsal niteliklerinin yanı sıra tarihi belge değeri de taşımaktadır.
- Anıtsal eserlerin yanı sıra belge niteliği taşıyan tüm eserler koruma kapsamına alınmalıdır.
- Tarihi anıtlar tek başına değil çevreleriyle birlikte ele alınmalı ve korunmalıdır.

- Korunacak yapı/yapı grubunun, uygun bir işlevle ve çevresiyle birlikte yaşatılarak süreklilikleri sağlanmalıdır.

-Gerekmedikçe, anıt tüm öğeleriyle birlikte bulunduğu yerde korunmalıdır.

- Korumada geleneksel tekniklere öncelik verilmeli, gerektiğinde çağdaş tekniklerinden yararlanılmalı, ancak yapılacak eklerin ayırt edilebilir olması sağlanmalıdır.

- Her onarım bilimsel çalışma ve araştırmalara dayandırılmalıdır. -Tarih içerisinde anıta yapılmış olan eklere de saygı gösterilmeli, bunların da birer belge niteliği taşıdığı unutulmamalıdır.

- Çalışmaların her aşaması, ilgili raporlar ve görsel malzeme ile belgelenmeli, arşivlenmelidir (Dedehayır, 2010).

1965'te tarihi yapıların korunması ile ilgili yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi ve uygulanması amacıyla UNESCO tarafından "Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi" (ICOMOS) oluşturulmuştur. 1970'lerden itibaren tarihi çevrelerin, eski ile yeni arasında uyum sağlanarak ve günün ihtiyaçlarına uygun işlevler verilerek yeniden kentin yaşayan değerli bir parçası haline getirilmesi amaçlanmıştır. Kentin karakterini yansıtan tarihi yapılar korunarak, bölgede yaşayan insanların ve gelecek nesillerin kültürel süreklilik bilinci kazanması hedeflenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda Avrupa Konseyi 1975 yılını "Avrupa Mimari Miras Yılı" ilan etmiş ve "Amsterdam Bildirgesi" yayımlanmıştır. Bildirgede bütünlük korumanın öneminden ve yeni yapılaşmalara yönelik hacimsel ve boyutsal tavsiyelerde bulunulmuştur. Tarihi çevre korunumu ile ekonomik, sosyal yapı arasında ilişki gözetilen "bütünlük koruma" yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bildirgede "Mimarlık mirası yalnız üstün nitelikli tek yapılan ve çevrelerini değil, tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerir ve ancak, halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayacaktır. Bu nedenle her düzeydeki eğitim programları bu konuya artan bir ilgi göstermek zorundadır (Url 8)." düşünceleri vurgulanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DOLGU-CEPHECİLİK (FACADISM) UYGULAMALARI

Kentler, yapıldıkları dönemin kültürünü, sosyal yaşamını, yapım tekniklerini ve estetik kaygısı bilgilerini günümüze aktaran ve farklı çağlarda oluşması sebebiyle birbiri üzerine eklemlenen mimari katmanlardan oluşmaktadır. Nüfus artışı, ekonomik gelişmeler, kentleşme ve yeni yaşam alanı ihtiyaçları bu katmanların tek başına veya karşılıklı etkileşim içerisinde sürekli bir değişim ve dönüşüm ile günümüz haline evrilmesini sağlamaktadır. Bu değişim sürecinde “eski ve yeni” kavramları ortaya çıkmaktadır. Tarihi çevrede farklı dönemlerde oluşturulan yapılar bu katmanları ve eskiyi temsil etmektedir. Son katmanı oluşturan günümüz yapıları ise yeni kavramını oluşturmaktadır. Yeni, o güne kadar söylenmemiş, görülmemiş, gösterilmemiş, düşünülmemiş olan, kendinden öncesi olan ve kendinden sonrası oluşana kadar durumunu devam ettiren, daha öncekilerden farklı olan anlamına gelmektedir.

“Yeni” yi temsil eden her dönem, yaşamak ve varlığını sürdürmek için köklerini bir önceki dönemin değerleri içinde geliştirmek durumundadır. Bu anlamda, her yeni dönem, geçmişin bir sentezi olması gereken kendi değerlerini, önceki kültürlere uydurmak durumundadır. Günümüzde, tarihi çevrede tasarım çalışmalarındaki başlıca sorun, eski ve yeni arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağı konusudur (Karakul, 2009). Yeni yapının, kent silüetine ve mimari karakterine etkisi aynı zamanda kent dokusunu geliştiren ve dönüştüren özellikte olması, tasarım sorununu daha önemli hale getirmektedir. Her tarihi yapı kendi sorunlarını taşıdığından ve her yeni yapının tarihi dokuda oluşturacağı etki farklı olacağından, yeni yapılaşmadan önce tarihi çevrenin kütleli ölçek ve oranı, doluluk-boşluğu, cephe örgü sistemleri, kullanılan malzeme ve üslubu detaylı olarak incelenmelidir.

Tasarımcı, tarihi çevrede yeni yapılaşmada ortaya çıkacak yapının tarihi kent dokusunun evriminin en son katmanı olması bilincine sahip olduğu sürece kimlikli kent dokuları elde edilebilmektedir. Tarihi çevrede yeni yapılaşmada uyulması gereken net kriterler yoktur. Ancak literatür tarandığında yeni yapıların tasarım kriterleri olarak:

- Tarihi yapının taklidi, yaması olmamalı,
- Kendi dönemini yansıtmalı,
- Özgün olmalı,
- Ek olarak yapılanlar istenildiği zaman kaldırılabilir nitelikte olmalı,
- “Ek” kütleli olarak büyüdüğüde zıtlık aranmalı,
- Eskinin koruma sınıfı dikkate alınmalı,
- Tarihi dokuya-yapıya en az müdahale ile yapılmalı,
- Tarihi dokuyu kapatıcı bir yaklaşım sergilenmemeli,
- Tarihi yapının görsel bütünlüğü bozulmamalı,
- Yapı ve çevresi ile bağ kurmalı,
- Yapılacağı alanın çok yönlü analizi yapılmış olmalı maddeleri öne çıkmaktadır (Yalçınkaya, 2021).

Tarihi çevrede yeni yapılaşma boş parselleri doldurma, yeni işlevlendirme ve eksik kısımları tamamlama nedenleriyle dolgu (infill), cephecilik (facadism) ve ek yapı olarak 3 başlık altında incelenmiştir.

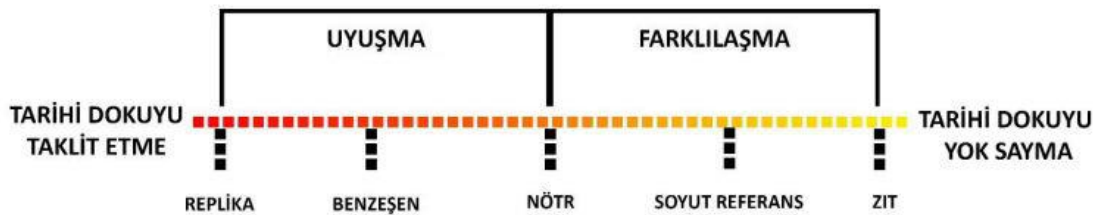
Ek Yapı; zarar görmüş veya yüklenilmiş işleve yetersiz kalan tarihi binalara, yüklenilen işlevin ihtiyacına, eklendiği bölgeye, fiziksel, maddi ve yasal imkanlara göre tasarımcıya bağlı olarak farklı formda, konumda ve biçimde eklenen eklerdir. Tarihi dokuda yeni bina yapım yaklaşımlarından tarihi yapılara ek yapımı, tarihi bir yapıyla birlikte kullanılacak ve onunla görsel etkileşimin yanı sıra yapısal ve performans etkileşimi içerisinde bulunacak yeni bir ekin yapımını ifade etmektedir (Zakar ve Eren, 2019). Tarihi bina ile ek bina arasındaki etkileşimin bulunduğu bölgeye ara yüz denmektedir. Onur, ek yapıları konumuna göre ‘yatay, düşey, toprak altında ve karma’ olarak dörde ayırmış daha sonra buna ‘arada’ konumu da eklenmiştir. Rush ise tarihi bina ile ek yapı arasındaki ilişkiyi bitişik, ayırık, iç içe geçmiş, bütünleşik ve bağlantılı olarak kategorize etmiştir (Özcan ve Arslan, 2021). Zakar ise ek yapıları tarihi bina ile birleşimlerinde oluşan ara yüzlere göre 22 gruba ayırmış ve birleşim tipoloji tablosu oluşturmuştur.

2.1. DOLGU UYGULAMALARI

Dolgu (infill), çevresi tarihi yapılarla çevrili boş parsellere yeni yapı inşa edilmesini ifade etmektedir. Bu boş araziler, çeşitli nedenlerden tarihi binaların yıkılmasıyla veya hiç yapı yapılmamış alanlardan oluşmaktadır. Yeni yapılar, tarihi yapılarla imar şartlarına göre bitişik nizam olup tarihi yapılara yaslanabilmekte veya ayrı olabilmektedir. Tarihi çevreyi doğrudan etkileyen dolgu uygulamaları, tarihi çevreyi korumadan ziyade dönüşüm kısmıyla ilişkilendirilmektedir.

Literatür taraması sonucunda dolgu uygulamalarının tasarım yaklaşımlarının taklit ve zıtlık kavramları arasında geliştiği ve tek bir tasarım çözümü olmadığı görülmüştür. Her yeni yapı tasarlanırken farklı özel koşullarla şekillenmektedir. Önemli olan kendi dönemini yansıtırken aynı zamanda geleneksel yapılara cephe, kütle, renk, malzeme gibi konularda benzerlik veya farklılıkları ile saygılı olmalıdır. Zeren tasarım yaklaşımlarını “üslup taklidi, geleneksele öykünme, çağdaş biçimlenişe saygılı yaklaşım, çağdaş biçimlenişe aykırı yaklaşım” şeklinde gruplandırmıştır (Kaçar ve Semerci, 2022). Öktem Erkartal ve Özür ise (2016) “tarihi dokuyu taklit etme” ve “tarihi dokuyu yok sayma” iki uç tasarım yaklaşımının olduğu bir skala oluşturmuş ve uyuşma ve farklılaşma üzerine oturtmuşlardır. Eski ile yeni yapı arasındaki etkileşime göre iki uç tasarım arasına “replika, benzeşen, nötr, soyut referans, zıt” tasarım yaklaşımlarını yerleştirmişlerdir (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1: Dolgu Tasarım Yaklaşımları Skalası (Öktem Erkartal ve Özür 2016).

2.1.1. Dolgu Tasarım Yaklaşımları

2.1.1.1. Replika Tasarım Yaklaşımı

Replika tasarım yaklaşımında, yeni yapının cephesi bulunduğu tarihi çevredeki yapıların cepheleriyle birebir aynı olacak şekilde tasarlanmaktadır. Cephe tasarımında kendi dönemine ait yorumlama yapılmadan sadece bulunduğu çevredeki tarihi yapıların sahip olduğu mimari üslup ve biçimler yorumlamaya veya farklılaşmaya başvurulmadan kullanılmaktadır. Renk, cephe elemanları ve kullanılan malzeme nedeniyle tarihi yapılardan ayırt edilemeyen yeni yapılarda iç mekan ile kütle ve cephe arasında bir bütünlük bulunmamakta ve cephe bir dekor olarak inşa edilmektedir (Şekil 2.1).

Bazı kesimler tarafından kent silüetini korumanın ve tarihe saygı göstermenin bir yolu olarak görülen replika tasarım, mimarının sadece bir dekora indirgenmesi, yapıldığı dönemin ruhunu yansıtamadığı ve yanılmalara neden olmasından olumsuz eleştirilmektedir. Bektaş; korunacak olana yapılacak en büyük saygısızlığın onu kopyalamak olduğunu ifade etmektedir. Çağının şartları içinde yapılan tarihi binaları günümüz yapım teknikleri ve teknolojileri ile taklit edilmesi yenilikçi bir yaklaşım değildir. Benzer şekilde Madran ise bu görüşe katılarak; tarihi çevrede yeni yapı tasarlarken tasarımcıların taklitten kaçınmaları gerektiği ve eski ile yeni yapının arasındaki uyumun taklit yolu ile elde edilemeyeceğini savunmaktadır (Korumaz ve Özkaynak, 2019).

Şekil 2.1: Odunpazarı Evleri (Url-9).

2.1.1.2. Benzeşen Tasarım Yaklaşımı

Benzeşen tasarımda, yeni yapının cephesinin, bulunduğu tarihi çevredeki yapılarla kütle, oran, doku, renk gibi unsurlar açısından uyumlu olmasıdır. Bu tasarım yaklaşımında, tarihi yapıların ayırt edici nitelikleri birebir kopyalanmaz, çağdaş bir anlayışla vurgulanmak istenen kısımlar bilinçli olarak ele alınarak yeni yapıda atıfta bulunmaktadır. Üslup taklidinden farklı olarak yeni yapı yapılacak tarihi çevrede geçmişte var olan izler (mekân örgütlenmesi, cephe kurgusu, taşıyıcı sistem ve malzeme özellikleri) yorumlanarak onlara öykünen yaklaşımlar yeni yapıda kullanılmaktadır (Arslan vd., 2020). Fiziksel anlamda tarihi yapıya benzemesine karşın kullanılan yöntemlerde ve malzemelerde güncel teknolojinin kullanılması yeni yapının inşa edildiği dönemin ruhunu yansıtmayı ve bulunduğu tarihi çevreden ayırt edilmesini sağlamaktadır. Benzeşen tasarım yaklaşımında tek bir yöntem yoktur. Tarihi binanın yapı detaylarının sadeleştirilerek kullanılması, cephelerdeki doluluk boşluk oranlarının yeni binada kullanılması, kat silmeleri ve cephelerdeki kornişlerin yeni binada sadeleştirilerek kullanılması en çok kullanılan benzeşim teknikleridir (Korumaz ve Özkaynak, 2019). Çoğu zaman sadece eğitimli insanlar veya çok dikkatli bakanlar tarafından anlaşılan bu tasarım yaklaşımı, yeni yapının tarihi dokunun birebir kopyası olmadan geleceğe özgün özellikleriyle aktarılmasını sağlamaktadır (Şekil 2.2).

Şekil 2.2: Sosyal Sigortalar Kurumu Tesisleri (Url-10).

2.1.1.3. Nötr Tasarım Yaklaşımı

Nötr tasarım yaklaşımlarında, yeni yapının cephesinde şeffaf ya da yansıtıcı malzeme kullanılmaktadır. Cephede kullanılan malzemelerle tarihi dokunun yansıtılması ile yeni-eski arasında ilişki kurulması amaçlanmaktadır. Cephenin ahşap panellerle kapatılması cephenin dominant karakterini zayıflatarak ve yapı yokmuş gibi bir izlenim uyandırarak tarihi dokuyu ortaya çıkarmaktadır. Yeni yapının tarihi dokudan farklılaşırken aynı zamanda tarihi yapıların önüne geçmemesine dikkat edilmektedir. Nötr tasarım yaklaşımında tarihi dokuya benzeme veya aykırı olma amacı olmamaktadır. Tarihi dokunun önüne geçmemesi aynı zamanda farklılığının belli olması nedeniyle olumlu eleştiri alırken, mimari bir karakter sergileyememesi ve tarihi dokuyla bütünleşip net bir ilişki kuramaması olumsuz eleştirilere neden olmaktadır (Şekil 2.3).

Şekil 2.3: V House (Url-11).

2.1.1.4. Soyut Tasarım Yaklaşımı

Soyut tasarım yaklaşımında, yeni yapı cephesi yapının bulunduğu çevredeki tarihi yapıları oluşturan ögeler soyut kavramlar haline gelecek kadar yorumlanarak tasarlanmaktadır. Tarihi yapıların malzeme, doluluk boşluk, renk gibi özellikleri soyutlayarak güncel malzeme ve teknikler ile aktarılması yeni yapıda özgün bir karakter oluşturmaktadır. Tarihi dokuya atıfta bulunurken güncel bir mimari dil kullanılması eski ile yeni arasında saygılı ve uyumlu bir ilişki kurmaktadır. Zamanın ruhunu çok iyi yansıtan ve aynı zamanda tarihi karaktere gönderme yaparak içinde bulunduğu bağlamın altını çizen soyut referanslı yapılar mevcut dokuya yeni yapı tasarımı sorunsalına karşı oldukça özgün ve cesur bir tavidir. Ne var ki bu tavır, mevcut çevrenin oldukça iyi analizini ve soyut referansa dönüşecek verilerin iyi seçilip yorumlanması ve bu verilerin yeni bir tasarıma dönüştürülmesi gibi zorlu bir süreci gerektirmektedir (Öktem Erkartal ve Özür, 2016) (Şekil 2.4).

Şekil 2.4: İtalya’da Ev (Url-12).

2.1.1.5. Aykırı Tasarım Yaklaşımı

Aykırı tasarım yaklaşımında, yeni yapı renk, biçim, doku, ölçü gibi tasarım öğeleri tarihi dokunun sahip olduğu öğelere aykırı olacak şekilde belirlenmektedir. Yeni yapı, cephe düzeni, kütle özellikleri, kullanılan malzeme ve güncel teknoloji olanakları ile bulunduğu tarihi dokunun mimari özelliklerine bilinçli olarak zıtlık oluşturmaktadır. Aykırı tasarım ile inşa edilen yapılarda kullanılan teknoloji ve

malzeme ile günümüz mimarisinde gelinen nokta net bir şekilde anlaşılmaktadır. Eskiye devam ettirme yerine bir meydan okuma olarak görülen aykırı tasarım ile zıtlık kullanılarak tarihi dokunun ön plana çıkarıldığı ve eski ile yeni arasında uyum sağlandığı düşünülmektedir. Sack'e göre, önemli bir tarihi çevrede yeni yapı tasarımı yapılacağı zaman tek mümkün çare mimari bir tepki olarak kontrast yaratmaktır (Korumaz ve Özkaynak, 2019). Ancak bu tasarımların tarihi yapıları yalnızlaştırdığı ve zamanla yok olmasına neden oldukları da düşünülmektedir (Şekil 2.5).

Şekil 2.5: Pompidou Kültür Merkezi (Özcan ve Arslan, 2021).

2.2. CEPHECİLİK (FACADISM) UYGULAMALARI

Cephecilik diğer adıyla facadism, tarihi bir yapının bir veya birden fazla cephesinin korunarak cephe arkasında yeni yapı inşa edilmesidir. Cephecilik uygulamalarında, yapıda iç mekan tamamıyla gözden çıkarılarak güncel ihtiyaçlara ve yeni işlevlere göre özgür mekan alanları oluşacak şekilde inşa edilmektedir. 1970lerde ilk örneklerini veren kent silüetini oluşturan tarihi yapıların cephelerini koruma ve günün şartlarına uyum hale getirilmesi amacı olan cephecilik, günümüzde önemli tarihi cephelerin dekor olarak kullanılarak imar şartlarına uygun şekilde cephe arkasında ekonomik ve estetik amaçlarıyla yeni bina inşa edilme amacıyla uygulanmaktadır. Bazı kesimler tarafından olumlu karşılanırsa da, iç mekan ile dış cephelerin birbirlerinden tamamıyla koparılması nedeniyle olumsuz eleştirilere de maruz kalmaktadır.

Highfield, cephecilik kavramını cephe tutma olarak tanımlamakta olup bu kavramın sert bir bina rehabilitasyonu olduğunu belirtmektedir (Halaç ve Dağlı, 2020).

Emmitt, yaptığı tanımlamada, tarihi bina arkasında yeni bina yapım işini cephe tutma olarak adlandırmakta, bunun kentsel dokunun tamamen yıkılmasına engel olmayı amaçladığını belirtmektedir. Araştırmacı tarihi binanın tamamının korunması gerektiğini savunduğunu, bazılarının da tarihi cephe gerisinde modern uygulamanın yapılabileceğini kabul ettiklerini belirtmekte, plancıların ve kentsel gelişimcilerin bu uygulamaları olumlu olarak değerlendirdiklerini söylemektedir (Korumaz, 2011).

Korumaz'a göre (2011), cephecilik uygulamalarının düşünsel gelişimi içerisinde, koruma uygulamasından bağımsız, tarihi görünümlü kent silüetleri elde etmeye yönelik dekor uygulamalarının tamamı ve rekonstrüksiyon uygulamalarındaki tarihi binanın sadece cephesinin tekrar yapıldığı örnekler de cephecilik kapsamında değerlendirilmektedir.

Cephecilik 1970'lerde postmodern mimarlığın bir ürünü olarak İngiltere'de ortaya çıkmıştır. İngiltere'nin sahip olduğu kültürel mirası yeniden değerlendirme aşamasında cephecilik, katı korumacılar ile kentsel gelişimi destekleyenler arasında bir köprü oluşturmuştur. Yapılarda iç mekanların modern, dış cephelerin tarihi anlayışa uygun üretilmesi, geleneği koruma düşüncesiyle halk tarafından benimsenmiştir. Cepheciliğin çıkış yeri ne kadar İngiltere olsa da tüm Avrupa'da etkisini göstermiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra zarar gören hatta tamamıyla yıkılan kentleri tekrar kurmak, toplumsal tramvayı atlatılmak ve dünya kültür mirası içerisinde yeniden yer alabilmek amacıyla cephecilik (facadism) uygulanmıştır. Harabeye dönen tarihi yapılar belgeler sayesinde aynı haliyle inşa edilmiş, kalan parçalar yeni yapılarda kullanılarak tekrardan kazandırılmıştır. Cepheciliğin ilk ortaya çıktığı dönemlerden günümüze kadar farklı tür uygulamalar görmek mümkündür. Düşünsel gelişim olarak ilk yapıldığı dönemdeki amacı tarihi sokak silüetlerini korumak ve cephe gerisinde yeni yapılaşmalara imkan vermek iken, ilerleyen yıllarda bu uygulama amacını aşmış, korumacı yönünden uzaklaşarak, özellikle rant elde etmeye yönelmiştir (Korumaz,2011).

Cephecilik konusunda günümüzde halen net bir görüş oluşmamıştır. Cepheciliğe bakış açıları 3 başlık altında toplanmıştır.

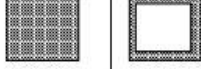
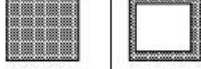
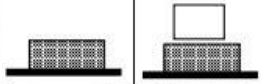
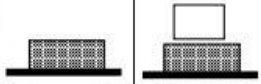
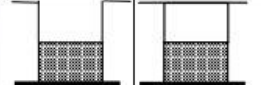
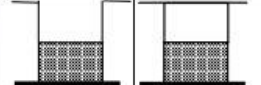
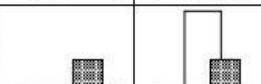
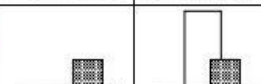

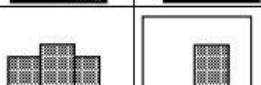
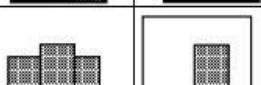
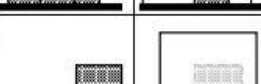
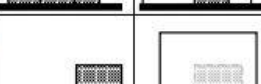
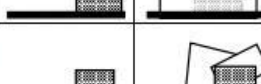
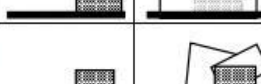
Katı Korumacı; iç mekanın ve dış cephenin bir bütün olarak ele alınması gerektiğini savunarak, sadece dış cephenin önemsenip iç mekanın gözden çıkarılmasını tarihi yapıyı bütünüyle yok ettiğini ve tarihi yapıya yapılan bir saldırı olarak düşünmektedir. Katı korumacılara göre eğer yapının asıl karakterini cephe oluşturuyorsa iç mekanda küçük değişiklikler yapılabilir. Ancak iç mekan karakteri algılanıyor ve strüktür halen ayakta durabiliyorsa cephecilik uygulanmamalıdır.

Koşulsuz Destekleyenler; kent silüetinin sanat değeri olduğunu, insanların dikkatini çekmesi ve estetik değere sahip olduklarından tarihi cephelerin korunması gerektiğini savunmuşlardır. Katı korumacıların tam tersi görüşe sahip olarak tarihi kent dokusunu korumak amacıyla iç mekanın yıkılıp cephenin korunmasında sorun görmemişlerdir.

Uzlaşmacı Yaklaşımlar; bu bakış açısı katı korumacı ve koşulsuz destekleyenler arasında denge kurmayı amaçlamaktadır. Tarihi yapıların güncel şartlara uyum sağlaması ve sosyal yaşama kazandırılması gerektiğini savunmaktadır. Katı korumacıların tarihi dokuya dokunulmaması gerektiği düşüncesinin yeniden kullanımı ve korumayı kısıtladığını aynı zamanda sadece toplumun ilgisini çekmek ve kazanç sağlamak amacıyla yapılan cephecilik uygulamalarını da acımasızlık olarak düşünmektedir. İç mekanı yıkılmış, strüktürü zarar görmüş ve iç mekanın yeniden yapımının herhangi bir sanatsal değer oluşturmayacağı sonucuna varılan tarihi yapıların cephecilik uygulanmasına uygun olduğunu savunmaktadır.

Korumaz, cepheciliği Tarihi Binanın Sadece Cephesinin Korunduğu Uygulama, Tarihi Görünümlü Sokak Silüetleri Elde Eden Uygulama ve Rekonstrüksiyon Uygulama başlıkları altında gruplandırmıştır (Çizelge 2.2).

Çizelge 2.2: Cephecilik (Facadism) Uygulamaları (Korumaz, 2011).

CEPHECİLİK ÇEŞİTLERİ		Öncesi	Sonrası
1.	TARİHİ BİNANIN SADECE CEPHESİNİN KORUNDUĞU UYGULAMALAR		
A	Tarihi Binanın Özgün Cephesinin Tamamen Korunup, Gabarisi Değiştirilmeyen Uygulamalar.		
B	Tarihi Binanın Gabarisinin Değiştirildiği Uygulamalar.		
B1	Dış kabuğu aynen korunup, tarihi binanın içinden yükselen uygulamalar.		
B2	Sokak silüetindeki kentsel boşlukları dolduran uygulamalar.		
B3	Tarihi bölümlerin yüksek katlı yapılarla bütünleşmiş uygulamalar.		
C	Tarihi Binanın Bir Bölümünün Korunduğu Uygulamalar.		
C1	Tarihi bina kalıntılarının güncel uygulamada kullanılması.		
C2	Tarihi cephenin bir bölümünün yeni binada kullanılması.		
C3	Tarihi binanın tamamen yeni bina tarafından sarıldığı uygulamalar.		
D	Tarihi Binanın Özgün Cephe Karakterine Zıt Külte Ekleri.		
2	TARİHİ GÖRÜNÜMLÜ SOKAK SİLÜETLERİ ELDE EDEN UYGULAMALAR		
3	REKONSTRÜKSİYON UYGULAMALARI		

2.2.1. Cephecilik (Facadism) Çeşitleri

2.2.1.1. Tarihi Binanın Sadece Cephesinin Korunduğu Uygulama

Tarihi binanın dış cephesinin kılıf görevi görerek içerisine yeni bir yapının veya döşemelerin yerleştirildiği cephecilik uygulamalarıdır. Bu uygulamalarda, dış cephe korunup iç mekan tamamıyla yıkılarak günün ihtiyaçlarına uygun ve çağdaş yöntemlerle yeniden kullanılabilir hale getirilmektedir. Cephenin ne kadarının ve hangi bölümlerinin korunacağı verilmesi gereken önemli kararlardır. En yaygın kullanılan facadism uygulaması olan tarihi binanın sadece cephesinin korunduğu uygulamaları, Korumaz (2011) cepheciliği:

A. Tarihi binanın özgün cephesinin korunduğu, gabarisi değiştirilmeyen uygulamalar.

B. Tarihi binanın gabarisinin değiştirildiği uygulamalar.

1. Dış kabuğu aynen korunup, tarihi binanın içinden yükselen uygulamalar.

2. Sokak silüetindeki kentsel boşlukları dolduran uygulamalar.

3. Tarihi bölümlerin yüksek katlı yapılarla bütünleştirilen uygulamalar.

C. Tarihi binanın bir bölümünün korunduğu uygulamalar.

1. Tarihi bina kalıntılarının güncel uygulamada kullanılması.

2. Tarihi cephenin bir bölümünün yeni binada kullanılması.

3. Tarihi binanın tamamen yeni bina tarafından sarıldığı uygulamalar.

D. Tarihi binanın özgün cephe karakterine zıt kütle ekleri şeklinde sınıflandırmıştır.

Gabarisı korunan uygulamalarda, tarihi yapıda düşey veya yatayda mekan büyümesi yaşanmamakta, bulunduğu parselin dışına çıkılmamaktadır. Kişi, yapının içerisine girene kadar yeni yapılaşmayı anlayamaz. Cephenin özgün karakteri korunarak tarihi kimliği korunduğu düşünülmektedir. Tarihi yapının gabarisı değiştirilmeden kullanıma devam edilmesi cepheciliğin asıl hedeflerindedir (Şekil 2.6).

Gabarisı değiştirilen uygulamalarda ise tarihi yapının eni veya boyunda değişiklik meydana gelmektedir. Cephenin gerisine, tarihi yapının bulunduğu bölgedeki imar iznine göre alan kazanımı sağlanacak şekilde yapı yerleştirmek asıl amaçtır. Bu uygulamalar, tarihi cephenin özgün karakterinin zarar görmesine ve tarihi cephe ile çağdaş ek arasında uyumsuzluğa neden olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, tarihi binanın gabarisı değiştirilen uygulamalar, cepheciliğin olumsuz eleştirilmesinin en büyük nedenidir (Şekil 2.7).

Şekil 2.6: Gabarisı Değiştirilmeyen Uygulama (Zakar ve Eren, 2019).

Şekil 2.7: Gabarisi Değiştirilen Uygulama (Url-13).

Tarihi binanın özgün cephe karakterine zıt kütle ekleri uygulamalarında dekonstrüktivizm mimari akımının etkisi görülmektedir. Postmodern bir mimari akım olan dekonstrüktivizmde, alışlagelmiş formların dışına çıkılarak özgün mimari ürünler ortaya çıkarılmaktadır. Yapıların tasarımlarında farklı geometrik formlar, deforme edilmiş yüzeyler, yamultulan köşeler kullanılmaktan çekinilmemektedir. Cephecilikte ise dekonstrüktivist düşünce ile uygulamanın yapıldığı cephenin özgün karakterinin dışına çıkılarak tarihi cephe ile yeni cephe arasındaki zıtlıktan ve kargaşadan mimari bir denge kurulmaya çalışılmaktadır (Şekil 2.8).

Şekil 2.8: Zıt Kütle Eki Uygulaması (Url-14).

2.2.1.2. Tarihi Görünümlü Sokak Silüetleri Elde Eden Uygulama

Yeni yapıların cephelerinde buldukları bölgenin geleneksel mimarisine ait cephe anlayışının modern malzeme ile aynısının yapılarak sokak silüetinde bütünlük oluşturulduğu uygulamalardır. Dış cephe tarihi izlenim uyandırırken iç mekanda güncel mimariye uygun planlamalar yapılmaktadır (Özcan ve Arslan, 2021).

Endüstri devriminden sonra artan modern binalar, kentleri tarihi kimliğinden uzaklaştırmıştır. Bunun bir sorun olarak görülmesiyle çelik konstrüksiyon ile inşa edilen binaların cepheleri bölgenin geleneksel mimari özelliklerini yansıtan cephelerle kaplanması tarihi görünümlü sokak silüetleri elde eden uygulamalardır. Günümüzde de kişiye tarihi dokuyu yansıtmak, tarihi yapılar ile çağdaş yapılar arasında mimari bütünlük sağlamak ve kent silüetine tarihi anlam yüklemek amacıyla bu uygulamaya başvurulmaktadır.

2.2.1.3. Rekonstrüksiyon Uygulama

Savaş, doğal afet gibi nedenlerden yıkılmış ya da tahrip olmuş tarihi yapıların özgün haliyle yeniden inşa edilmesi rekonstrüksiyondur. Yapının birebir inşa edilebilmesi için arşivlerde bulunan rölöve, teknik bilgilerin bulunduğu belgelere, fotoğraflara başvurulmaktadır. Bu belgelere ulaşılamazsa mevcut kalıntılar kaynak görevini üstlenmektedir. Altroock'a göre, yeniden yapım projeleri özgün yapıya ilişkin parçaların büyük bölümünün korunarak tamamlandığı/ tamir edildiği

rekonstrüksiyonlar, yeniden yapılan anıtın ilk yapıldığı döneme ilişkin yapım teknikleri kullanılarak yeniden inşa edildiği rekonstrüksiyonlar, tarihi gerçeklikten bağımsız şekilde uygulanan rekonstrüksiyonlar, yorumlanarak/sadeleştirilerek yapılan rekonstrüksiyonlar ve son olarak cephe rekonstrüksiyonları olmak üzere farklılaşmaktadır (Öktem Erkartal, 2016). Cephe rekonstrüksiyonu uygulamalarında, yeniden inşa edilen tarihi yapının sadece cephesi tarihi yapının özgün haline uygun yapılmaktadır. İç mekanın yeni işleve göre planı değişebilmekte ve güncel malzemeler kullanılmaktadır. Bu uygulama ile yeniden inşa edilen yapı sadece kütle ve mekan olarak bir kopyadır ve tarihi bir değeri yoktur. Ancak sadece cephe odaklı olsa da kentin kendine has silüeti ve kültürü korunmuş olur (Şekil 2.9) (Şekil 2.10).

Şekil 2.9: II. Dünya Savaşı Dönemi Varşova Pazaryeri (Özcan ve Arslan, 2021).

Şekil 2.10: Rekonstrüksiyon Sonrası Varşova Pazaryeri (Özcan ve Arslan, 2021).

2.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR MİMARLIK AÇISINDAN DOLGU VE CEPHECİLİĞİN ÖNEMİ

Tarihi çevreler kültürel, estetik ve sembolik değerlere sahip olmalarıyla ön plana çıkan, kentlerin kimliklerini oluşturan öğelerdir. Kentlerde ki göçler, sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler, mimaride gerçekleşen bozulmalar, yıkılma gibi nedenlerden olumsuz etkilenen tarihi çevrenin, bütünlük içerisinde sürdürülebilirliği ve dönüşümü esnasında yapılacak müdahalelerde dolgu ve cephecilik (facadism) uygulamaları büyük önem taşımaktadır. Tarihi çevreye barındırdığı değerlere zarar vermeyecek şekilde yapılan uygulamalar, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğe, sürdürülebilir mimarlık başlığı altında katkı sağlamaktadır.

Cephecilik uygulamaları kuramda ve uygulamada çeşitli tartışmalara neden olmakla birlikte tarihi yapıların sürekliliğini sağlamak amacıyla başvurulan bir yöntemdir. Yapıların yıkılması veya sadece görsel olarak korunması yerine, ilkelerine uygun şekilde yapılan cephecilik uygulanması maliyet, çevre tahribatının engellenmesi ve korunmuş bölgelerle oluşturulan kültürel süreklilik arasında ilişki kurarak tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Dünyada oluşan atıkların büyük çoğunluğunu bina atıkları oluşturmaktadır. Cephecilik uygulamalarıyla tarihi yapının cepheleri kullanılarak büyük bir kaynak korunumu sağlanabilmektedir. Mevcut olan tarihi yapılar kullanılmış enerjiyi temsil etmektedir. Bu yapıları yıkmak ve yeniden inşa etmek fosil yakıt kullanımına, çevreye yüksek emisyon gazı salınımına neden olmaktadır. Cephecilik uygulaması ile tarihi yapıların bölümlerinin kullanılması bu aşamalarda tüketilen malzemedan, enerjiden ve zamandan tasarruf edilmesini sağlamaktadır. Çevre sürdürülebilirliğinin yanı sıra tarihi değerlerinin olması ile cephecilik, tarihi yapıların kültürel açıdan dönemini günümüze yansıtmaktadır. Ancak iç hacimler günümüz şartlarına ve ihtiyaçlarına uyum sağlayamamaktadır. Cephecilik uygulaması ile yapıların iç mekanları yeniden tasarlanarak kullanıcı konforu iyileştirilmektedir. Tarihi yapıların cepheleri insanların kent algısında ön plana çıkmaktadır. Facadism'in odak noktası olan cephelerin tutulması, yapıların buldukları sokakların silüetini korumakta ve bu bölgelere insan çekerek sosyal ve kültürel sürekliliği sağlarken aynı zaman da ekonomik kalkınmayı da sağlamaktadır.

Cephecilik gibi tasarım konusunda tartişmalara neden olan dolgu uygulamaları, tarihi çevrenin korunumuyla birlikte dönüşüm kısmıyla da ilgilenmektedir. Tarihi çevreler farklı dönemlerin yaşantılarını aktaran kültürel miraslardır. Günümüz yapıları da ileride dönemin tarihi çevrelerini oluşturacaktır. Yeni ve tarihi yapıların bir araya gelme şekli, aralarında kurulan ilişki mevcut mimari kimliğin sürekliliğini sağlarken aynı zamanda yeni yapıların kendi karakterini ortaya koyarak zaman içerisinde bulunduğu tarihi çevrenin dönüşümünü sağlamaktadır. Dönüşümün yanında tarihi çevrelerde ki ikonik dolgu uygulamaları, bu alanların dünyada tanınırlığını arttırarak, cazibe merkezi haline getirmekte, insanları bu alanlara çekerek sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır. Kentleşmenin etkisiyle nüfusun sanayi bölgelerine kayması “eski şehri” oluşturan bölgelerin terk edilmesine neden olmaktadır. Terk edilmiş bölgelerde bulunan tarihi yapılar kullanılmamaktan çürüdüğü için veya yerlerine yeni binalar yapmak amacıyla yıkılmaktadır. Doğru dolgu çalışmalarıyla bu bölgeler tekrar yaşanılabilir hale getirilmekte ve bölgedeki tarihi yapıların yıkımı engellenmektedir. Bu sayede tarihi yapıların yıkılıp yerlerine yeni yapıların inşa edilmesi sonucu oluşacak atık malzeme ve zararlı gaz salınımı önlenerek çevresel sürdürülebilirlik sağlanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MİMARİ SİLÜET

Silüet, Fransızca kökenli olup dilimize “silhouette” kelimesinin karşılığı olarak geçmiştir. Fransız politikacı Etienne de Silhouette’in adından gelmektedir. Türk Dil Kurumu silüeti “gölgenin dış hatlarını izleyerek yapılan çizim” ve “bir nesnenin gölgesinin dış hatları” olarak tanımlamaktadır. Silüet, Oxford İngilizce Sözlüğü ve Princeton İnternet Sözlüğü gibi kaynaklarda yer ile gökyüzünün birleşiyor göründükleri çizgi, ufuk çizgisi ve bunun resim ve diğer sanat dallarındaki gösterimi olarak veya bir ya da çok sayıda binanın gökyüzüne karşı görünen dış hatları olarak tanımlanmaktadır (Çelen, 2016).

Kent silüeti ise doğal nitelikler ile yapıların oluşturduğu kent panoramasıdır. Silüet kavram olarak dış hattı tek renk ile belli eden görüntü olsa da kent silüetinde renklerin de belli olduğu kentin uzaktan görüntüsünü bir bütün olarak sunmakta, kent kimliğini ve simgesini oluşturmaktadır. Kentin konumu ile doğal çevre ve yapay elemanlar, yöneticilerin izledikleri politikalar, sosyal ve kültürel yapı kent silüetinin içeriğini oluşturmaktadır. Yerleşim içinde bulunan topografik yapının, bitki örtüsünün, kent imgelerinin, yapı tipolojisinin açık-kapalı kamusal alanların, kısacası bir kenti oluşturan doğal, mekânsal öğelerin ve bu öğelerin birbiriyle ilişkisinin algılanmasını sağlamaktadır (Akarsu, 2009).

Birçok elemanı içerisinde barındıran silüet kavramı tek yönlü düşünülmemelidir. Kent silüetini oluşturan bu elemanlar doğal, beşeri ve insan eliyle yapılmış olarak üç kategoriye ayrılmaktadır. Bir kentin silüeti, doğal çevre verileri o şehrin bulunduğu alanın topografik durumu, iklim koşulları, su ögesi, bitki örtüsü, jeolojik durumu ve genel konumu ile ilgilidir. Beşeri çevrenin öğeleri, birey (insan) ve toplumdur. Yapma çevre elemanları, şehirlerde süregelen insan gereksinimlerinden kaynaklanan, eylem alanları ve bu eylem alanlarının karşılıklı ilişkileri ile biçimlenen, insan eliyle yapılmış öğelerden oluşmaktadır (Bostancı ve Ocaççı, 2009). Bu üç temel eleman iç içe bir haldedir. Kentin bulunduğu coğrafya, iklimi gibi doğal çevre verileri sosyal yapıyı ve yaşam biçimini, sosyal yapının ürettiği yapı çevre ise doğal yapıyı şekillendirmektedir.

Kentsel silüetin bir parçası olan ‘‘mimari silüet’’ ise ufuk çizgisi üzerindeki yapılı çevreyi oluşturan mekânsal unsurların yan yana, üst üste gelerek bir bütün şeklinde oluşturdukları panoramik resimdir. Mimari silüet yolun ortasından geçip binalara doğru bakan bir kesittir. Görünüş binalar ve kaldırım olarak ifade edilirken kesit sokak olarak ifade edilmektedir (Url-15).

Mimari silüet kenti algılamanın ve kentin simgesi haline gelmenin yanı sıra, toplumsal belleğin oluştuğu bir fiziksel düzlemdir. Farklı dönemlerde gerçekleşen olaylar ve deneyimler, farklı anlayışlar ile ifade edilmektedir. Bu farklılıkların üst üste birikmesi sonucu oluşan mimari silüet kente dair değerlerin oluşmasına olanak sağlamakla birlikte, sosyal ve mekânsal ilişkileri de temsil etmektedir. Bu nedenle, kent planlama çalışmalarında silüetler birer çizimden ziyade analiz araçları olarak da düşünülmelidir.

Mimari silüet, uzun bir zaman diliminde biçimlenmiş günümüzde de değişim ve gelişim göstermektedir. Toplumun kültüründe ve üretim biçimindeki değişimler, ekonomik yapısında ki baskın sektör, nüfus miktarı farklı yerleşme düzenleri oluşturmakta bu da mimari silüeti etkilemektedir. Farklı dönemlerin mimari anlayışları sonucu oluşan mimari silüet, geçmişte ve günümüzde yaşayan toplumla alakalı dini, politik, ekonomik, sosyal, kültürel, sembolik vb. alanlarda kişiye bilgi vermektedir. Geçmişten geleceğe uzanan, görsel bir bütün oluşturan mimari silüet, kenti anlatmakla birlikte diğer kentlerden ayırt edilmesini de sağlayan bir simge niteliği kazanmıştır.

Mimari silüet, kentlerin görüntüsünü uzaktan bir bütün olarak sergileyerek insanların zihninde bir imge bırakmaktadır. İmge; mimarinin tasarımı, görünümü, yapıların düzenlenişi ile kentin insanda bıraktığı genel bir izlenim olarak tanımlanmaktadır. Kentin mimarisinin doğal bir sonucu olan silüet ile imge arasındaki bu ilişki günümüzde marka şehirler oluşturma maksadıyla bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak her kentin farklı mimari silüetlere sahip olması hatta aynı kentin farklı dönemlerde mimari silüetinin değişmesi, silüetin tanımının net olmamasına neden olmaktadır. Bu nedenle çalışma kapsamında mimari silüet kavramının kapsamını kavrayabilmek amacıyla silüetin değişimi ve gelişimi incelenmiştir.

3.1. MİMARİ SİLÜETİN KORUNUMU VE GELİŞİMİ

Mimari silüet, farklı dönemlerin fiziksel, kültürel, ekonomik ve tarihsel etkenleri sonucu oluşan yapıların birikimiyle ortaya çıkmaktadır. Zamanla oluşan bu birikim kendini güncellemeye devam etmektedir. Mimari silüetin devamlı gelişim içerisinde dinamik bir unsur olması; çağın gereksinimlerinin ve düzenin değişmesine, toplumdaki farklı hayat tarzlarının olmasına, yaşanan doğal afetlere, savaşlara, ekonomik ve kültürel değişimlere, siyasi üstünlük çabalarına bağlanabilmektedir. Kişilerin ekonomik ve sosyal yaşamlarına verdikleri değer ve statülerin değişimi, aynı zamanda konuttan, yaşadıkları çevreden ve kentten olan beklentilerini de değiştirmektedir. Toplum içindeki bu farklılaşmaya bağlı olarak, kentleri oluşturan yapılar (özellikle konutlar) ile kent (dokusu, biçimi, vb.) arasındaki ilişki de hızla değişmektedir (Url 16). Bu değişimler aynı zamanda kentlerin kendine özgü mimari silüetlerinin oluşmasını ve birbirlerinden ayırt edilmesini sağlamaktadır.

Geçmişten geleceğe uzanan çok yönlü bir bütünlük olan “mimari silüet” kavramı kentlerin kuruluşu ile ortaya çıkmıştır. Barınma ihtiyacını gidermek amacıyla kurulan kentlerde çarpık ve düzensiz bir yapılaşma anlayışı yerine estetik kaygıların ön planda olduğu görülmektedir. Orta Anadolu'da, günümüzden dokuz bin yıl önce yerleşim yeri olmuş, çok geniş bir Neolitik Çağ ve Kalkolitik Çağ yerleşim yeri olan Çatalhöyük ve Klasik Yunan döneminde İyonya'nın on iki şehrinden biri olan ve kuruluşu Cilalı Taş Devri M.Ö. 6000 yıllarına dayanan Efes Antik Kent'in doğal, kültürel, tarihi, sosyal ve yapay öğeleri içinde barındıran bir estetik anlayış ile kurulmuş olması buna en güzel örnektir (Akyüz, 2016).

İlk büyük yerleşim alanlarının kuruluşlarının kökeninde genel olarak dini, anıtsal nitelikte görkemli bir ana yapı bulunmaktadır. “Taç Bina” olarak adlandırılan ve kentlerin simgesi haline gelen bu yapılar mimari silüetin önemli bir ögesidir. Çevresindeki yapılaşmalar bu yapıların önüne geçmeyecek şekilde doğal öğeleri de daima bünyesinde barındıran mimari silüetler oluşmuştur. İlk kentleşmelerin olduğu Mısır uygarlığında tapınak ve anıt mezar olarak inşa edilen devasa piramitler mimari silüeti şekillendirmiştir. Antik Yunan kentlerinde ise topografya ile ilişkili olarak silüette akropoller yüksek konumlara inşa edilerek ön plana çıkmıştır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1: Atina Akropolis (Url-17).

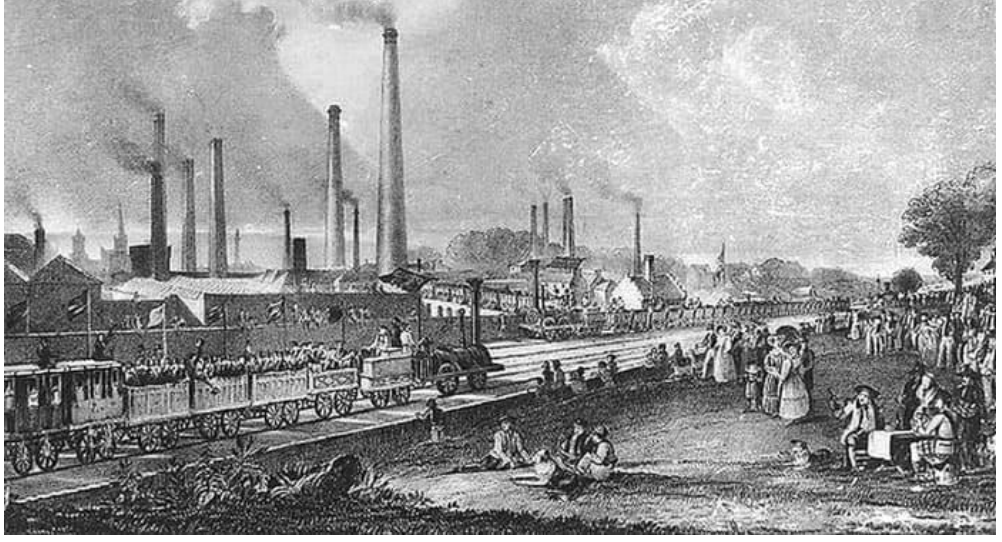
Savunma amaçlı dik yamaçlara, veya adalara kurulan Ortaçağ kentleri surlar ile çevrilmiştir. Yapıların peyzaj ile etkileşim halinde olduğu kentlerde şato, manastır, kilise gibi yapılar ön plana çıkmıştır. Anadolu uygarlıklarına bakıldığı zaman ise Selçuklularda askeri karakter taşımasından kale yapıları ayrıca anıtsal yapılar ve külliyeler mimari silüeti belirleyici yapılar olmuştur. Rönesans döneminde ise yönetici sınıf gücünü anıtsal yapılarda simgelemiştir. Yapıların cephelerinde heykeller kullanılarak mimari ile bütünleştirilmiştir. Savunma amaçlı surlarda açılan geniş yollarda silüeti etkilemiştir. Osmanlı döneminde, mimari silüeti oluşturan kendilerinden önceki uygarlıklara ait yapılara saygılı davranılmıştır. Mevcut kent dokusunu bozmadan var olanı koruyarak yapılaşmaya devam etmişlerdir. Topografik veriler doğrultusunda inşa edilen cami, külliye, medrese, han, hamam gibi yapılar ile önceki uygarlıklara ait olan yapılar mimari silüeti oluşturmuştur (Şekil 3.2).

Şekil 3.2: Osmanlı Zamanında İstanbul Silüeti (Uğur, 2015).

Kentlerin mimari silüetlerinde endüstrileşmeye kadar belirgin bir değişim yaşanmamış, kentler mimari kimliklerini korumuştur. Ancak Sanayi Devriminden sonra kentler büyük bir dönüşüm sürecine girmiştir. 18. ve 19. yy. da gerçekleşen endüstrileşme ile insan ve hayvan gücüne dayalı üretimin yerini makine gücünün alması kırsaldan kente kontrolsüz bir göç hareketine neden olmuştur. Kentlerde ki sosyal ve ekonomik değişimler, dini ve siyasi otoritenin gücünü sarsmıştır. Bu durum mimari silüette ki Ortaçağ kent görünümünü değiştirmiştir. Silüette yapıyı çevreye hakim olan dini, anıtsal yapıların, kenti çevreleyen surların yerini sanayileşme sonucu fabrikalar, nüfus artışından dolayı işçi evleri gibi yeni yapılar almıştır (Şekil 3.3). Yeni mimari silüet, geleneksel yapılarla yeni yapılaşmanın beraberliği ile oluşmuştur. Özellikle Londra, Manchester gibi sanayileşmenin doğduğu şehirlerde kültürel yapılar ile endüstriyel yapılar üst üste binmiştir. 1836 yılında yayınladığı *Contrasts* adlı kitabında, 1440 yılına ait bir ortaçağ kent görünümü ile aynı şehrin 1840 yılında endüstrileşmesinin ardından yaşadığı değişimi karşılaştıran Pugin, şehrin yeni görünümünün endüstrileşmenin ardından kaybolan geleneksel değerlerin bir yansıması olduğunu savunmaktadır (Şevkin ve Gül, 2017). İngiltere gibi erken kentleşme yaşayan Avrupa ülkeleri, kent planlaması ile silüetteki bu karmaşıklığı

düzeltilmişlerdir. Fakat daha geç kentleşme yaşayan ülkeler çarpık kentleşmenin önüne geçememiş bu da mimari silüeti olumsuz etkilemiştir.

Şekil 3.3: Endüstri Devriminden Sonra Kent Silüeti (Url-18).

Endüstri devriminden sonra 19. yy. sonlarında, halen günümüzde kent silüeti açısından tartışma konusu olan gökdelenler ortaya çıkmıştır (Şekil 3.4). Üretimde yoğunlaşan iş gücünün hizmet sektörüne kaymasıyla birlikte kentlerde hakim olan sanayi yapıları yerini ofis binalarına bırakmıştır. Nüfus artışı, kent merkezlerindeki arsa değerlerinin yüksek olması dikey büyümeyi beraberinde getirmiş ve mimari silüete gökdelenler yön vermeye başlamıştır. Kuzey Amerika’da ortaya çıkan yüksek yapıların ilk örnekleri Chicago’da inşa edilmiştir. Ancak günümüzde gökdelenler New York şehrinin mimari silüetinde ön plana çıkmaktadır ve Amerikan kültürünün bir parçası haline gelmiştir. Özellikle Manhattan bölgesinde bir imge haline gelen yüksek yapılar çağın ihtiyaçları doğrultusunda dünyaya yayılmaya başlamıştır. Ancak Avrupa ve Asya’da çok katmanlı mimari geçmişe sahip olan kentlerde yüksek yapıların kentte hakim olan kültürel yapılara eklenmesi mimari silüetin korunması tartışmalarına neden olmuştur. Örneğin; Londra’da yüksek yapılar olumlu karşılanmamıştır. St. Paul Katedrali, Londra Kulesi, Westminster Sarayı gibi tarihi yapıların mimari silüetteki öneminin korunması amaçlanmıştır. İstanbul, New York, Londra, Dubai, Hong Kong gibi küresel kentlerde yüksek yapıların mimari silüete olan etkisi güncel bir tartışma konusudur.

Şekil 3.4: New York Silüeti (Url-19).

Özellikle 20. yüzyılla birlikte başlayan hızlı kentleşme ve bunun getirdiği sorunlar kent planlamasının önem kazanmasına, kent silüetlerinin anlamlarının ve amaçlarının araştırılmasına ve süregelen değişimlerin yıkıcı ve dönüştürücü etkisini yavaşlatmak ya da ortadan kaldırmak için kent görünümünün kentsel mirasın bir parçası olarak nitelendirilmesine ve onların korunması için yapılan çalışmalara yol açmıştır (Aslan, 2019).

3.2. DOLGU VE CEPHECİLİK UYGULAMALARININ MİMARİ SİLÜET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Mimari silüetler, kent kimliğini oluşturan öğeleri bir bütünlük içerisinde görünür hale getirmektedir. Kentler hakkında görsel kalıcılık sağlamak için referanslar sunarak diğer kentlerden ayırt edilebilecek farklar yaratmaktadır. Mimari silüetler, geçmişten günümüze farklı kültürlerin ve teknolojilerin etkisiyle üst üste biriken farklı yapı ve dokuların bütünüyle oluşmaktadır. Çağdaş ve tarihi yapıların oluşturduğu kentler devamlı bir değişim halindedir. Mimari silüetler de bu değişimden etkilenen, sürekli değişim ve gelişim gösteren yapıdadır. Tarihi çevrede cephecilik ve dolgu uygulamalarının da mimari silüet üzerinde yadsınamaz bir etkisi bulunmaktadır. Cephecilik ve dolgu, tarihi çevrenin ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğini etkilerken bu üç başlığın kesişim noktalarından biri olan mimari silüette de değişime neden olmaktadır.

Mimari silüet bir bütün olarak değerlendirilse de bu bütünlüğü birbirinden ayrı yeni ve tarihi yapılar oluşturmaktadır. Bu tek yapıların tasarım anlayışı mimari silüeti farklı yönere çekebilir karmaşıklık veya monotonluğa neden olabilmektedir. Monotonluk; birbirine benzer yapıların yan yana gelerek oluşturduğu tekdüzelikken, karmaşıklık ise birbiriyle uyumlu olmayan yapıların bir araya gelmesiyle oluşan görünümdür. Yapıların mimari silüetteki bu etkisi dolgu ve cephecilikte uygulanan tasarım öğeleri sonucu oluşmaktadır. Çalışmada bu öğeler kütle, form ve cephe başlıkları altında incelenmiştir.

Kütle; boş araziye uygulanan dolgu çalışmasında veya tarihi yapıya uygulanan cephecilikte tasarlanacak yeni yapının yüksekliğini ve genişliğini belirtmektedir. Boş arazide veya tarihi cephenin arkasında yükselen yeni yapının kütle oranlarının mevcut tarihi yapılara uyumlu olmaması mimari silüette çağdaş yapının egemen olmasına ve sembolik olma durumuna kadar giden bir duruma neden olabilmektedir. Tarihi yapıların gabarisi dikkate alınarak tasarlanan yeni yapılarla oluşan kent silüetinde ise bir denge sağlanmakta ve yeni ile tarihi yapı birbirini ezmemektedir. Günümüzde tarihi çevreyi koruma bilincine ulaşmamış ülkelerde tarihi çevrede yüksek yapılar inşa edilerek silüet ikinci plana atılmaktadır. Cephecilikte gabarisi değiştirilmeyen uygulamalar ile tarihi mimari silüet korunmaktadır. Dolgu çalışmalarında ise tarihi çevrede bulunan boş arazinin büyüklüğü değişiklik gösterebileceği için tasarımda önemli olan tarihi yapıların kütleleriyle oransal bir ilişki kurmaktır.

Form (biçim); mimarlıkta bir yapının dış sınırları olarak tanımlanmaktadır. Cordan biçimi, tasarlama, yaratma etkinliğinin sonuç ürünü olarak tanımlamakta ve mimariyi var eden üç boyutlu soyut ve somut referansların biçim ile ifade edildiğini söylemektedir (Kılıç, 2015). Biçim yoluyla tarihi yapı ile yeni ek arasındaki ilişki görsel olarak sağlanabilirken tasarımcı ifade etmek istediği anlamı biçim üzerinden kullanıcılara aktarabilmektedir (Kaçar ve Semerci, 2022). Form tasarımı, yeni yapının tarihi çevreyle zıtlığını ve uyumunu oluşturabilecek bir unsurdur. Cephecilikte gabarisi değiştirilmeyen uygulamalarda tarihi yapının formu da değişmemekte ve mevcut mimari silüet yapısını korumaktadır. Dolgu uygulamalarında replika ve benzeşen tasarım yaklaşımlarında tarihi yapıların formu

referans alınarak, mimari silüette boşluklar dolarken geleneksel mimari silüet korunmaktadır. Soyut ve nötr yaklaşımlarda ki form tasarımlarında ise gelenekselden yorumlanan çağdaş yapı, tarihi yapılardan farklılığı belli olsa da mimari silüette bir denge oluşturmaktadır. Aykırı yaklaşımlı dolgularda ve gabarisi değiştirilen cephecilikte geleneksel yapı formuna zıt bir anlayış benimsenmekte ve mimari silüeti bazı kesimler tarafından hoş karşılanmayacak şekilde değişmektedir.

Cephe; işlevsel olarak yapıların dış kabuğunu oluşturup dış etkenlerden korunurken aynı zamanda yapının görünen yüzünü ifade etmektedir. Cephe, yapının tasarlandığı dönem ve sonrası hakkında bilgi veren bir unsurdur. Yapının tasarlandığı mimari üslup, kullanılan malzeme, pencere ve kapılar, sahip olduğu imgeler hakkında kişiyi bilgilendirebilmektedir. Yapıların çevresinden ayırt edilmesini sağlayan en önemli yapı ögesi olan cepheler, mimari silüeti oluşturmakta ve bu silüetlerin simgesel bir rol üstlenmesini sağlamaktadır. Cephe tasarımları kentlerin mimari silüetlerinin monoton veya karmaşık bir görselliğe sahip olmalarına yön vermektedir.

Yeni yapı cephesinde kullanılan öge veya motifin tarihi yapı karakterine uygun bir düzende kullanımı ile “ritim” oluşmaktadır. Doku ise; mimariyi algılama sürecinde, ilk etkileşimi kuran ve cephelerin vurgusunu güçlendiren bir araçtır. Ching doku kavramını, bir biçimin parçalarının boyutları, şekli, düzenlenişi ve oranları ile yüzeyde elde edilen görsel ve özellikle de dokunsal nitelik olarak tanımlamaktadır (Kaçar ve Semerci, 2022). Ahşap, taş, tuğla, beton, cam, metal, plastik gibi pek çok malzeme kullanıldıkları yapılarda malzemenin özüne ilişkin kimliklerini vurgularken, bulunduğu yakın çevreyi de içine katarak görsel algılamaya etki etmektedirler (Kutlu vd.,2011). Günümüzde dolgu ve cephecilik uygulamalarında hafif olması ve tarihi yapıya görsel ve yapısal açıdan müdahaleyi en aza indirmek amacıyla çağdaş malzeme kullanılmaktadır. Yeni yapının cephe tasarımında tekrar hissini uyandıran düzen tarihi silüeti korunurken kent silüetinde tekdüzeliğe ve yapıların dönemleriyle alakalı yanılmalara sebep olabilmektedir. Tam tersi bir cephe duruşunda ise silüette çağdaş ve tarihi yapılar net şekilde ayrılmaktadır. Ancak çağdaş yapıların tarihi yapıları domine etmesi yönünde olumsuz eleştiriler almaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DOLGU VE CEPHECİLİK (FACADISM) UYGULAMALARININ VE MİMARİ SİLÜETE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

4.1. CEPHECİLİK (FACADISM) UYGULAMALARI

4.1.1. Sofitel Oteli

Yapının Konumu: İstanbul, Türkiye

Yapının Mimarı: Tuna İnşaat

Yapının İşlevi: Otel

Yapım Yılı: 2019

Şekil 4.1: Sofitel Ön Cephe (Url-20).

Şekil 4.2: Sofitel Arka Cephe.

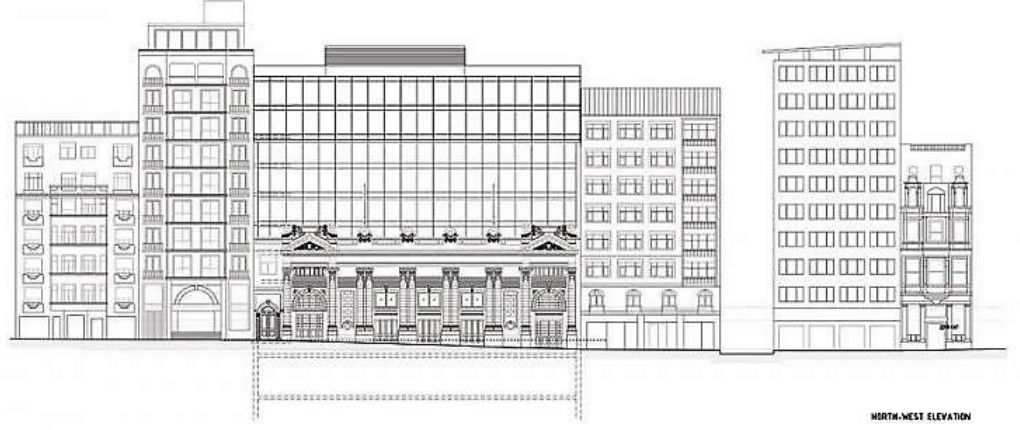
Sıraselviler Caddesi üzerinde bulunan Sofitel Otel, İstiklal Caddesi, Taksim meydanı ve Cihangir arasında kalmaktadır. 2019 yılında yapımı tamamlanan yapının arazisinde bulunan tarihi yapının Sıraselviler Caddesi'ne bakan cephesi korunmuş ve otel bu cephenin arkasından yükselmiştir. 1914 yılında İtalyan Mimar Giulio Mongeri tarafından tasarlanan tarihi yapı “Majik Sineması” adıyla açılmıştır. İstanbul'da ilk sinema salonu işlevli tasarlanan yapıdır. Yıllarca gösteri sanatlarına hizmet etmiştir. Çeşitli dönemlerde adı Venüs, Taksim, Yeni Taksim ve Maksim olarak değişen yapı en son Devlet Tiyatrosu Taksim Sahnesine ev sahipliği yapmıştır.

Bodrum katla birlikte dört kata sahip tarihi yapının korunan cephesi Neo-Klasik üsluba sahiptir ve çatısı kiremit beşik çatıdır. Yedi akstan oluşan cephe simetrik bir düzene sahiptir. Aksların geçişleri çift sütunlarla sağlanmıştır. Aksların başında ve sonunda iki ahşap kapısı bulunmakta ve kapılar üçgen alınlıklarla vurgulanmaktadır. Cephe kabartmalarında kullanılan çiçek ve geometrik desenler Mongeri'nin mimari anlayışının Türk-İslam etkisi altında kaldığının göstergesidir.

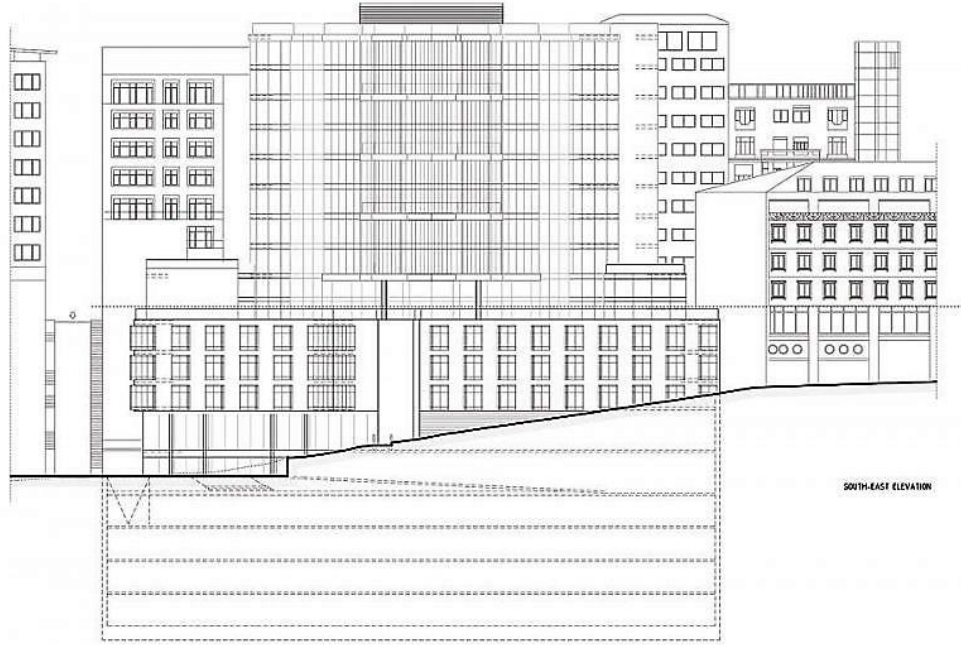

Şekil 4.3: Cephe Uygulaması Öncesi Tarihi Yapı (Url-21).

Yeni bina inşa edilirken facadism (cephencilik) uygulanmıştır. Yeni yapı uygulamasında gabarisi değiştirilen tarihi yapının arkasından sokak silüetindeki kentsel boşlukları dolduracak şekilde yeni yapı inşa edilmiştir. Tarihi yapı bitişik olduğu yapılardan daha az kata sahiptir. Yeni yapı komşu yapılarla aynı yükseklikte tasarlanarak mimari silüette kütle devamlılığı sağlanmıştır. Çağdaş yapıda uygulanan form ile tarihi yapının beşik çatısı malzemesi değiştirilerek korunmuştur. Yeni yapının formu ile iki yapı arasında oluşturulan boşluk, tarihi cephenin mimari silüetini ön plana çıkarmıştır.

Şekil 4.4: Sofitel Ön Cephe (Url-22).

Şekil 4.5: Sofitel Arka Cephe (Url-22).

Yapının da bulunduğu Beyoğlu'nun mimari silüeti özellikle geç 19. yüzyıl ve erken 20. yüzyıla ait yapılardan oluşmaktadır. Yeni yapı cam cepheden oluşmaktadır. Yeni yapı cephesinde kullanılan çağdaş malzemesiyle, rengi ve formuyla bölgedeki tarihi yapılardan ayrılmakta ve mimari silüeti etkilemektedir.

Şekil 4.6: Beyoğlu Mimari Silüeti (Url-20).

4.1.2. Borusan Müzik Evi

Yapının Konumu: İstanbul, Türkiye

Yapının Mimarı: Global Architectural Development (GAD)

Yapının İşlevi: Kültür Merkezi, Sergi Mekanı

Yapım Yılı: 2009

Borusan Müzik Evi, İstiklal Caddesi'nde bulunan tarihi yapıya yeniden işlev yüklenmesi sonucu kullanılmaya başlanmıştır. Bodrum ve teras katla birlikte toplam 8 kattan oluşmaktadır. Müzik Evi'nde 2010'dan beri kültürel eğitimler, konser ve sergi gibi çeşitli sanat etkinlikleri gerçekleştirilmektedir. 1870'li yıllarda inşa edildiği tahmin edilen ve konut olarak kullanılan tarihi yapının mimarı bilinmemektedir.

Şekil 4.7: Borusan Müzik Evi Facadism Uygulaması Öncesi (Url-23).

Şekil 4.8: Borusan Müzik Evi Facadism Uygulaması Sonrası (Url-23).

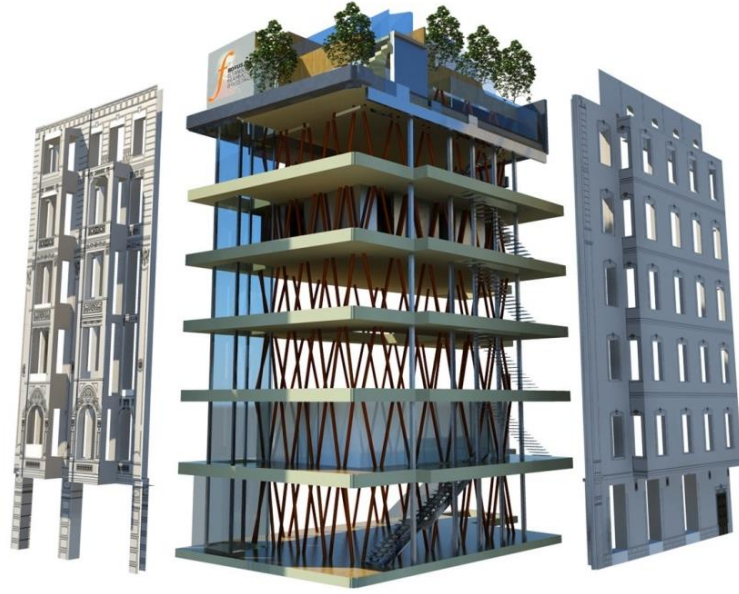
Konut yapısı bodrumla birlikte 8 kattan oluşmaktadır. Taşıyıcısı yığma tuğla duvar olan tarihi yapının iki cephesi bulunmaktadır. Ön cephe İstiklal Caddesi'ne, yan cephesi ise Orhan Adli Apaydın Sokak'a bakmaktadır. Ön cephe cumbalar ve Fransız balkonlarından oluşmaktadır. Balkonların korkuluklarında demirden daire ve kıvrım motifleri kullanılmıştır. Zemin katta taş pilasterler bulunmaktadır. Birinci katta bulunan kemerli ahşap doğramalı pencereler diğer pencerelere göre daha ihtişamlı olup taştan yapılmış süslemeler bulunmaktadır. Cephede taş malzemeli çiçek, yaprak, dal ve üzüm salkımı figürlü süslemeler bulunmaktadır. Ön cephenin en üst kısmı ise taş silme, üzeri sıvayla kaplanmış taş duvar ve bitiminde ise taş harpuşta ile sonlanmaktadır. Yan cephede ise demirden yapılmış mermer söve ile çevrelenmiş bir kapı ve taş süslemesi bulunan söve ile çevrelenmiş ahşap giyotin pencereler bulunmakta ve katlar taş silmelerle birbirlerinden ayrılmaktadır.

Şekil 4.9: Borusan Müzik Evi Cepheleri (Url-23).

Mimar Gökhan Avcıoğlu tarafından yapı, cepheleri korunarak yenilenmiş ve yeni işlevine uygun mekanlar oluşturulmuştur. Cepheler korunurken iki farklı facadism çalışması uygulanmıştır. İstiklal Caddesi'ne bakan cephe korunurken, yan cephe rekonstrüksiyon uygulaması ile aslına uygun olacak şekilde gaz beton

bloklarla tekrar inşa edilmiştir. Cepheler korunurken iç hacim tamamıyla yıkılmış çağdaş bir sistemle yeni bir strüktür yerleştirilmiştir. Hafif diagrid çelik taşıyıcı sistemiyle yapının yeni işlevi olan sanat etkinlikleri için geniş ve esnek mekanlar oluşturulmuştur.

Şekil 4.10: Borusan Müzik Evi Cephe ve İç Hacmi (Url-23).

Tarihi, Bizans dönemine kadar uzanan İstiklal Caddesi, 1840’lardan itibaren Beyoğlu ile birlikte gelişmeye başlamıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında Batılılaşmanın etkisiyle mimari üslubu da şekillenen cadde de cephelerde eklektik akım çoğunlukla görülmektedir. Avrupa tarzı mağaza ve pasajlarla birlikte farklı kültürlerin etkisiyle kagir malzemelerle inşa edilen ilk sıra evler ve apartman tarzı konutlar caddenin özgün mimari silüetini oluşturmuştur. Günümüzde bu tarihi yapıların bir kısmı mevcut durumunu korurken bir kısmı restorasyon çalışmalarıyla korunmuştur. Borusan Müzik Evi’nde ise tarihi yapıda uygulanan cephecilik (facadism) uygulamalarıyla binanın özgün cephe yapısı korunmuştur. Gabarisi değiştirilmeyen yapıya dışarıdan bakıldığında iç hacmindeki kontrastlık belli olmamaktadır. Yan cephесinin malzeme farklılığı olsa da aslına uygun yapılması,

kütlenin ve formun değiştirilmemesi hem tarihi yapının hem de İstiklal Caddesi'nin özgün mimari silüetinin bütünlüğünü koruyarak sürdürülebilirliğini sağlamıştır.

4.1.3. Dresden Askeri Tarih Müzesi

Yapının Konumu: Dresden, Almanya

Yapının Mimarı: Daniel Libeskind

Yapının İşlevi: Müze

Yapım Yılı: 2008-2011

Alman Silahlı Kuvvetleri'nin resmi müzesi olan Dresden Askeri Tarih Müzesi, Dresden'da şehir merkezine uzak bir konumda bulunmaktadır. Müzede, Alman askeri teknolojisi ve silahlarıyla askeri güç değil, savaşın ve şiddetin toplumsal sonuçları sanatsal bir anlayışla sergilenmektedir. Müzede askeri tarih kronolojik bir şekilde sergilenirken aynı zamanda savaşın getirileri tematik bir şekilde işlenmiştir.

Farklı işlevlerde kullanılan müze 1873-1876 yılları arasında Georg Hermann Nicolai tarafından Kraliyet Sakson Ordusu için cephanelik olarak inşa edilmiştir. 1897'den itibaren müze olarak kullanılmıştır. Nazi, Sovyet ve Doğu Almanya müzesi olmuştur. 13-14 Şubat 1945'te II. Dünya Savaşı'nda İngilizler tarafından Dresden merkezi hava saldırısına uğramıştır ancak askeri binaların şehrin merkezinden uzak olması savaş sırasında askeri kışla olarak kullanılan tarihi yapının günümüze kadar hasar almadan ulaşmasını sağlamıştır. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılışıyla birleşen Almanya Devleti'nin, yapının statüsü hakkında kararsız kalması sonucu müze kapatılmıştır. 2001'de müzeye savaş hakkında düşüncelerin yeniden gözden geçirilebileceği bir ek yapılması için mimari bir yarışma düzenlenmiştir. Daniel Libeskind'in kazandığı yarışmayla tarihi yapıya yerleştirilen uzantı ile müze 2011'de tekrardan açılmıştır.

Şekil 4.11: Dresden Askeri Tarih Müzesi Ön Cephe (Url-24).

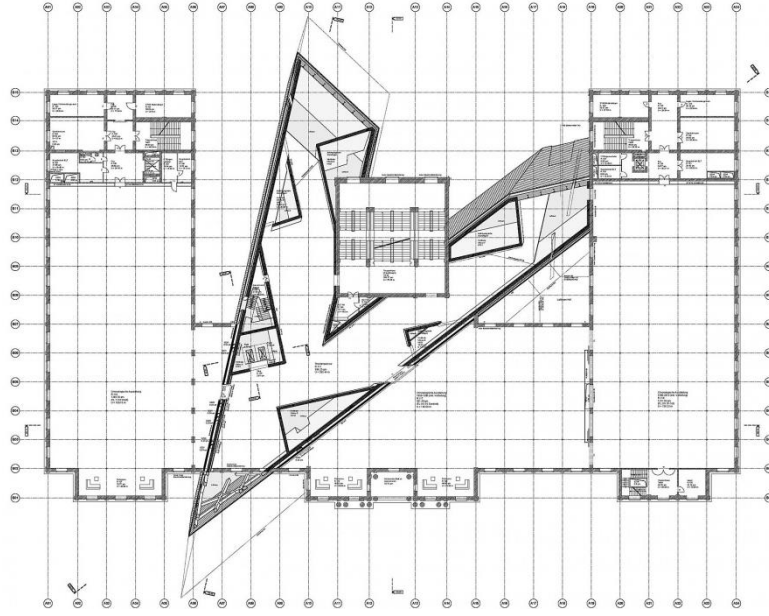

Şekil 4.12: Dresden Askeri Tarih Müzesi Arka Cephe (Url-24).

19. yüzyıl yapısı olan cephanelik Neo-klasik anlayış ile tasarlanmıştır. Zemin, birinci ve ikinci kat olmak üzere üç kattan oluşan tarihi yapı E formu plana sahiptir. Sağ ve sol kanada ayrılmış yapının ortasında merdiven bulunmaktadır. Kumtaşı kullanılan cephe simetrik özellik göstermektedir. Cepheyi ortadan bölünce sağında ve solunda kalan pencere ve kapı sayıları, cephedeki süslemeler, kütsel çıkıntılar ve buldukları konumlar birebir aynıdır. Yapının orta bölümü büyük bir kemer ile

vurgulanmakta ve sütunlar göze çarpmaktadır. Zemin katta bulunan pencerelerin üst kısmı yarım daire şeklinde ve üstlerinde kemer bulunmaktadır. Birinci katta bulunan dikdörtgen pencereler üstlerindeki üçgen alınlıklarla vurgulanmıştır. Cephe en üstte bulunan taş silme ile sonlanmaktadır.

Daniel Libeskind, bu Neo-klasik tarihi yapıya özgün cephe karakterine tamamıyla zıt bir kütle eki yerleştirmiştir. Tarihi yapının simetrisini bozan kama şeklindeki uzantı, dikdörtgen net bir forma sahip yapıyla hem içten hem de dıştan kesişmektedir. Dekonstrüktivizm anlayışının benimsendiği beş katlı yeni yapının uç kısmı II. Dünya Savaşı'nda Dresden'da bombalanan bölgeyi işaret etmektedir. Ziyaretçiler bu bölümde şehri izleyebilmektedir.

Şekil 4.13: Plan Üzerinde İki Yapının Etkileşimi (Url-24).

Mimari üslup, tasarım ve malzeme yönüyle birbiriyle zıt olan iki yapının tezatlığı en çok cephede dikkat çekmektedir. Mimarın vermek istediği mesajla iki yapı arasında oluşan kontrast durum mimari silüetin şekillenmesinde etkili olmuştur. Yeni uzantı, cephaneliği asimetrik bir şekilde yarıp geçmiş bir izlenim uyandırmaktadır. Üç katlı dikdörtgen şekle sahip tarihi yapıdan asimetrik beş katlı bir yapının yükselmesi, tarihi binanın net ve keskin formuna boyut kazandırmıştır.

Şekil 4.14: Dresden Askeri Tarih Müzesi (Url-24).

Kumtaşı kullanılan tarihi cephenin bir kısmını kapatan yeni yapıda cam, beton, çelik gibi çağdaş malzemeler kullanılmıştır. Tarihi cephenin önüne geçen kısımda ise cam ve delikli çelik panel ile geçirgen bir doku oluşturulmuş ve yakından arkada kalan tarihi cephenin görünmesi sağlanmıştır. Neoklasik binanın sağlamlığı ve biçimsel sertliği ile uzantının çok daha açık ifadesi, aralarında güçlü bir kontrast yaratmaktadır. Mimar, mevcut binanın "otoriter geçmişin ciddiyetini temsil ettiğini", yeni cephenin ise "demokratik bir toplumda ordunun şeffaflığını yansıttığını" açıklamıştır.

4.1.4. Neumarkt Meydanı

Konumu: Dresden, Almanya

Yapım Yılı: 1994-Günümüzde devam etmektedir

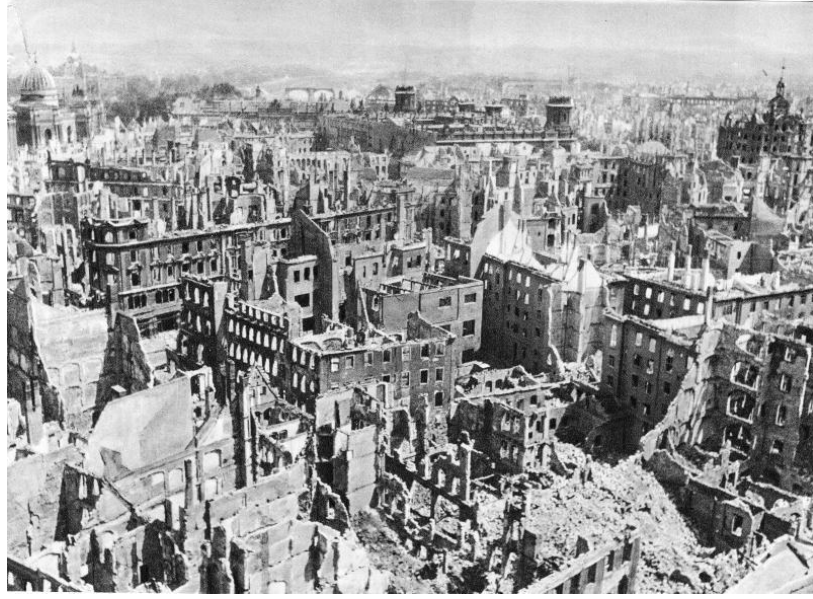
Neumarkt Meydanı, Almanya'nın Saksonya eyaletinin başkenti Dresden'da bulunmaktadır. Kentleşmenin 12. yüzyılda başladığı başkentte, özellikle 18. yüzyılda yöneticilerin Avrupa'nın en iyi sanatçılarını şehre getirmesiyle Dresden bir sanat merkezi haline gelmiştir. Barok şehir mimarisinin en önemli örneklerinden birisi olan Dresden "Elbe Nehri'nin Floransa'sı" olarak anılmaktaydı. Neumarkt Meydanı da şehrin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Özellikle meydanda bulunan 1743'te yapımı tamamlanan Barok tarzı Frauenkirche Kilisesi şehrin simgesi haline gelmiştir.

Mimarı George Bähr olan 91 metrelik kilise tamamen taştan yapılmıştır. Alt kısmı sekizgen olup üst kısmında Taş Çanı adlı kubbe ve etrafında dört adet kulesi bulunmaktadır.

II. Dünya Savaşı'nda 13-14 Şubat 1945'te Müttefiklerin gerçekleştirdiği bombalı saldırılar binlerce insanın ölümüyle birlikte şehrin büyük bir kısmının yok olmasına neden olmuştur. 1953 tarihli ABD raporlarına göre saldırı sonucu endüstriyel binaların %23'ü, konut binalarının ise en az %50'si yok olmuştur veya ciddi hasar görmüştür. Şehrin simgesi olan Frauenkirche Kilisesi ise iki gün sonunda çökmüştür. Sadece kalıntıları kalan kilise senelerce savaş anıtı olarak hizmet vermiştir. Savaş sonunda halk kiliseyi eski haline geri getirmek için taşları numaralandırarak birleştirmeye çalışsa da Demokratik Alman Cumhuriyeti Neumarkt Meydanı'nı boş alan olarak bırakmıştır. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılıp Almanya'nın birleşmesi ile Neumarkt Meydanı'nın savaş öncesi haline getirilmesi kararlaştırılmıştır.

Şekil 4.15: II. Dünya Savaşı Öncesi Dresden (Url-25).

Şekil 4.16: II. Dünya Savaşı Sonrası Dresden (Url-25).

Frauenkirche Kilisesi 1994-2005 yıllarında orijinal halinin aynısı olacak şekilde inşa edilmiştir. Cephecilik uygulanan yapıda rekonstrüksiyon ve tarihi bina kalıntılarının güncel uygulamada kullanılması yöntemleri izlenmiştir. Kilise eski haline getirilirken yığındaki taşların %46'sı eski yerlerine yerleştirilmiştir. Tarihi yapının taşlarının hepsi yandığında siyahlaşmıştır. Bu nedenle kullanılan yeni hafif kumtaşları ile eski malzemeler arasındaki farklılık belli olmaktadır. Çalışmalarda kiliseyi gören kişilerden ve fotoğraflardan yararlanılmıştır. Oymalı giriş kapıları için kilisede çekilen düğün fotoğrafları incelenmiştir. Tarihi yapının aslına uygun inşa edilmesi şehrin mimari silüetinde simge haline gelmiş bir yapının sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

Şekil 4.17: 1897’de Frauenkirche Kilisesi (Url-26).

Şekil 4.18: 2010’da Frauenkirche Kilisesi (Url-26).

Kilise, Neumarkt Meydanı'nın yeniden inşasının ilk adımı olmuştur. Günümüzde halen devam eden rekonstrüksiyon cephecilik uygulamaları da günün gereksinimlerine dikkat edilerek yapılmaktadır. Cephecilik uygulamalarında güncel malzeme ve yöntemler kullanılmakla birlikte, yapıların formlarına, yüksekliklerine dikkat edilerek meydanın köklü barok üsluba sahip mimari silüeti eski haline getirilmektedir.

Şekil 4.19: 1930'da Neumarkt Meydanı (Url-26).

Şekil 4.20: 2004'te Neumarkt Meydanı (Url-26).

4.2. DOLGU UYGULAMALARI

4.2.1. 110 Rooms

Yapının Konumu: Barselona, İspanya

Yapının Mimarı: MAIO

Yapının İşlevi: Konut

Yapım Yılı: 2013-2016

110 Rooms yapısı Barselona'nın tarihi bölgesi Eixample'da bulunmaktadır. Surlarla çevrili şehre 1800'lerin sonunda nüfusun sığamaması üzerine Katalan mühendis Ildefons Cerdà'nın modern şehirleşme planı uygulanmış ve surlar yıkılıp şehir genişletilmiştir. Bu bölge Eixample olarak adlandırılmıştır.

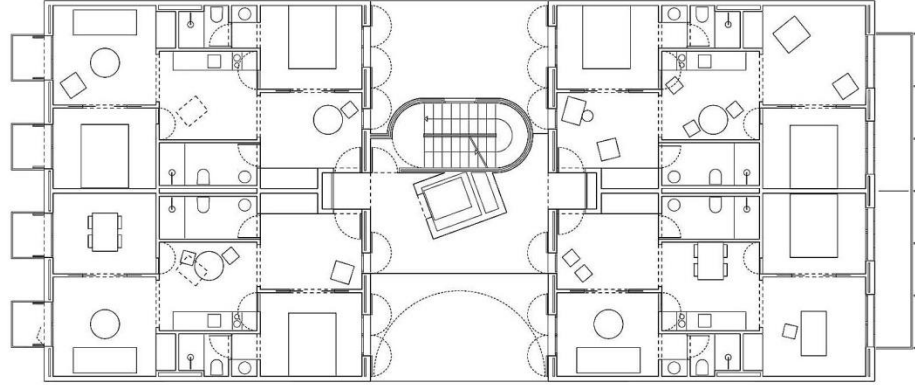

Şekil 4.21: 110 Rooms Ön Cephe (Url-27).

Şekil 4.22: 110 Rooms Arka Cephe (Url-28).

19. ve 20. yüzyıl yapılarının bulunduğu tarihi bölgede boş araziye inşa edilen 110 Rooms yapısı iki bodrum ve zemin katla birlikte sekiz kattan oluşmaktadır. Yapının her katında dört, giriş katında ise iki ek daire bulunmaktadır. Her dairede beş oda bulunmakta toplamda 110 odadan oluşmaktadır. 19. yüzyıl evlerinde geleneksel olarak görülen eşit odalar bu yapıda da bulunmaktadır. Aralarında koridor bulunmayan ve birbirine bağlantılı olan eşit büyüklükteki odalardan merkezde mutfak bulunmaktadır. Bütün odalar kullanıcıların ihtiyaçlarına göre genişletilip küçültülebilmekte ve isteklerine göre işlevlendirilebilmektedir. Dairelerde mutfak tezgahının dahi yerinin değiştirilebildiği esnek bir sistemin bulunmasını sağlayan en büyük etken banyoların her odayla bağlantılı olacak şekilde konumlandırılmasıdır.

Şekil 4.23: 110 Rooms Kat Planı (Url-27).

Yapının giriş holünde Eixample'da ki tarihi yapıların geleneksel ve gösterişli lobileri yorumlanmıştır. Tarihi konutların antrelerinde duvar ve zeminlerde mermer, merdivenlerin etrafına pahalı ve büyük mobilyalar kullanılmıştır. Bu mobilyalar yeni yapıda büyük geometrik hacimler haline getirilmiş ve zeminden tavana kadar mermer kullanılmıştır. Yapıda bir iç avlu oluşturulmuş, dairelerin iç avluya bakan cephelerine pencereler konmuştur. İç avlu sayesinde iç mekan sokağın bir uzantısı haline getirilmiş aynı zamanda doğal hava sirkülasyonu sağlanmıştır. Yapının arkasında ise havuz bulunmaktadır.

Şekil 4.24: 110 Rooms Ön Cephe (Url-29).

Şekil 4.25: 110 Rooms Arka Cephe (Url-29).

Benzeşen tasarım anlayışı uygulanan dolgu çalışmasında, konutun yüksekliği bitişik olduğu yapılarla aynı yükseklikte ve geleneksel forma uygun olarak inşa edilmiştir. Bölgenin geleneksel mimarisi, yeni yapıda fazla detaylandırılmadan kaçınılarak çağdaş bir estetiğe dönüştürülürken aynı zamanda aslına sadık kalınmıştır. Yapının cephesi dekoratif kireç sıva ile kaplanmıştır. Yapı, pencereleri, balkonları ve ahşap panjurlarıyla Eixample'nın mimari silüetine uyum sağlamaktadır. Uzun ve dar pencere dizilimiyle komşu yapılardaki pencerelerin oluşturduğu ritmi devam ettirmiştir. Konut yapısında, geleneksel mimari sadeleştirilip yorumlanarak Eixample'da hakim olan tarihi mimari silüet devam ettirilmiştir.

4.2.2. SantaCreu Otel

Yapının Konumu: Tabarca Adası, İspanya

Yapının Mimarı: Diego López Fuster

Yapının İşlevi: Otel

Yapım Yılı: 2017

SantaCreu Otel, İspanya'ya bağlı Akdeniz'de bulunan Tabarca adasındadır. Adanın kent dokusunun kökeni, 18. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Askeri amaçla inşa edilen ada günümüzde turizm ile ön plana çıkmaktadır.

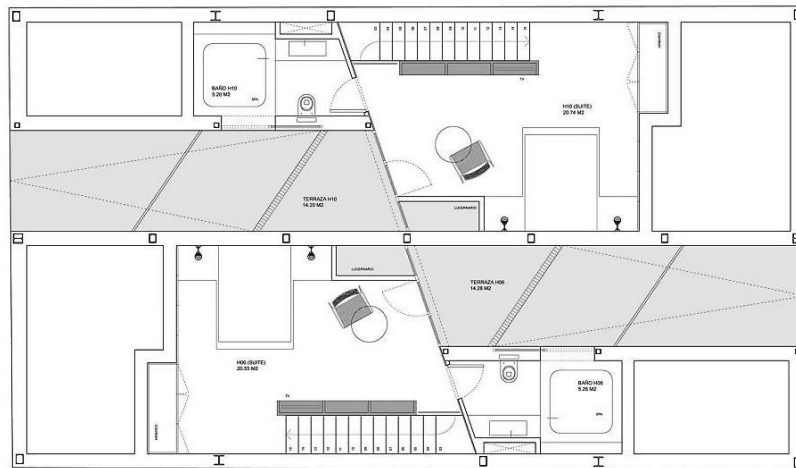
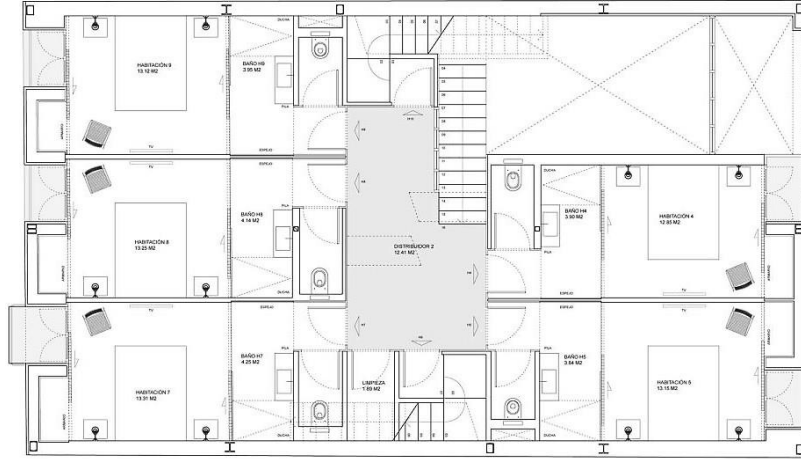
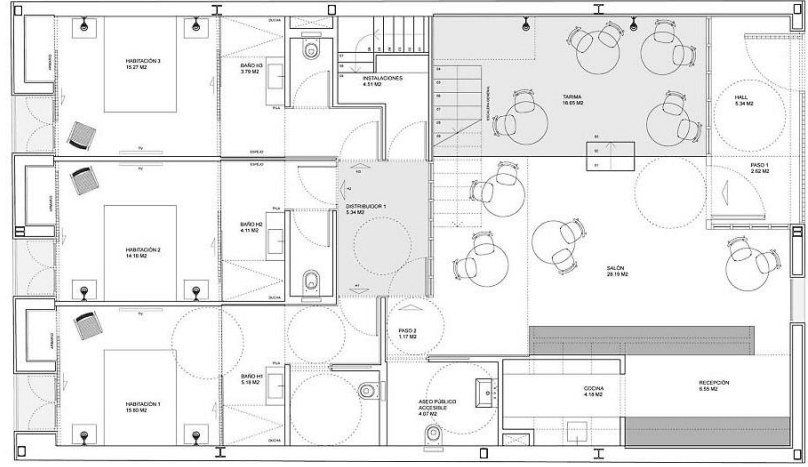

Şekil 4.26: SantaCreu Otel Ön Cephe (Url-30).

Şekil 4.27: SantaCreu Otel Arka Cephe (Url-30).

3 kattan oluşan otelin zemin katı resepsiyon, bekleme ve kahvaltı alanıyla arka alanda bulunan üç odadan oluşmaktadır. Diğer katlarda ise 1. Katta beş, en üst katta iki olmak üzere yedi oda bulunmaktadır. Koridor bulunmayan yapıda zeminden çatıya kesintisiz bir rota oluşturulmak amaçlanmıştır. Büyük demir bir giriş kapısı, otelin doğal aydınlanma ve havalandırmadan yararlanmasına olanak sunarken giriş katının sokakla bağlantılı hale gelmesini de sağlamaktadır.

Şekil 4.28: SantaCru Otel Kat Planları (Url-30).

Soyut tasarım yaklaşımı uygulanan dolgu çalışmasında, adanın mimari silüetini oluşturan tasarım anlayışı soyutlanıp çağdaş bir anlayışla tekrar yorumlanmıştır. Yapının ön cephesinde bulunan büyük demir giriş kapısı geleneksel mimariye atıfta bulunarak S ve C motifli çelikten yapılmıştır. Arka cephede komşu yapılarıyla aynı ritme sahip demirlikli pencereler ve küçük balkonlar bulunmaktadır. Otelin çatısı tarihi yapıların çatılarının modernize edilmiş halidir. Otel yapısı tasarımında, geleneksel yapılardan doluluk-boşluk, form, malzeme gibi referanslar belirlenerek soyutlaştırılmış ve adanın tarihi karakterine atıfta bulunacak şekilde yorumlanarak var olan mimari silüetin önüne geçmeden ve zarar vermeden kendi dönemi yansıtılmıştır.

Şekil 4.29: Tabarca Adası Mimari Silüeti (Url-30).

4.2.3. Ballhaus

Yapının Konumu: Graz, Avusturya

Yapının Mimarı: Hope of Glory

Yapının İşlevi: Konut

Yapım Yılı: 2013

Ballhouse, Avusturya'nın Graz şehrinde bulunan bir konut yapısıdır. Steiermark eyaletinin en büyük şehri ve başkenti olan Graz, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde bulunmaktadır. Şehirde 19. yüzyıla ait barok ve gotik mimari üsluba sahip tarihi yapılar bulunmaktadır. Avrupa'nın tahribattan en iyi korunmuş şehirlerinden birisidir.

Şekil 4.30: Ballhaus Ön Cephe (Url-31).

Şekil 4.31: Ballhaus Arka Cephe (Url-31).

Tarihi yapılar arasında kalan boş arazide bulunan yeni yapı, mimarinin korunmasına ilişkin kurallara uyularak çağdaş yaklaşımlarla tasarlanmıştır. Sekiz kattan oluşan apartmanda on yedi daire bulunmaktadır. Bodrum katında ise konut sakinleri için depo bulunmaktadır. Nötr tasarım yaklaşımıyla yapılan dolgu uygulamasında yapının cephesinde yansıtıcı malzeme kullanılmıştır. Cephede kullanılan ayna cilalı paslanmaz çelik ve cephedeki hafif eğimli üçgen yüzeyler sayesinde, yeni yapı karşısındaki tarihi yapıyı yansıtmaktadır. Hem güçlü bir mevcudiyete hem de yokluğa sahip olmanın paradoksal etkisi içerisinde bulunan yapı, var olan mimari silüetin çağdaş bir yaklaşımla korunumunu sağlarken aynı zamanda kendi döneminin mimari anlayışını da vurgulamaktadır.

Şekil 4.32: Ballhaus Ön Cephe (Url-31).

Şekil 4.33: Ballhaus Arka Cephe (Url-31).

Pencereler, çok belli olmayacak hafif çıkıntılar şeklinde dikey olarak düzenlenmiştir. Yapıda ki çağdaş tutumun aksine pencere düzeni, sıra gelen tarihi yapılarla aynı düzeni devam ettirmektedir. Pencereleri bulunan çatıda ise daha geleneksel bir yaklaşımla terakota renkli kiremitler kullanılmıştır. Yapıya komşu apartmanlar farklı yükseklikte bulunmaktadır. Çatının uç noktaları iki yapının da

yüksekliğine eşit olacak şekilde eğimli tasarlanmıştır. Komşu yapıların saçakları arasında bağlantı kurulup sıralı tarihi yapılar arasında daha yumuşak bir geçiş tasarlanmış ve yükseklik farkı daha az belirgin hale getirilmiştir. Ballhaus'un arka cephesi ise ön cepheden bağımsız olarak ahşap zemine sahip kutu benzeri çıkıntılı balkonlardan oluşmaktadır.

Şekil 4.34: Ballhaus'un Tarihi Yapılarla İlişkisi (Url-31).

4.2.4. Dancing House

Yapının Konumu: Prag, Çekya

Yapının Mimarları: Frank Gehry, Vlado Milunic

Yapının İşlevi: Ofis, Restoran

Yapım Yılı: 1992-1996

Dancing House (Dans Eden Ev), bir sigorta şirketi tarafından Çekya'nın başkenti Prag'da yaptırılmıştır. Tarihi bir bölgede bulunan yapının arazisinde II. Dünya Savaşı'nda Amerikan bombardımanı sonucu yıkılan 19. yüzyıla ait bir yapı

bulunmaktaydı. 1960’da temizlenen arazide inşa edilen modern bina tasarımdan dolayı ‘‘Dancing House’’ adını almıştır.

Şekil 4.35: II. Dünya Savaşı’nda Bombalanan Bina (Url-32).

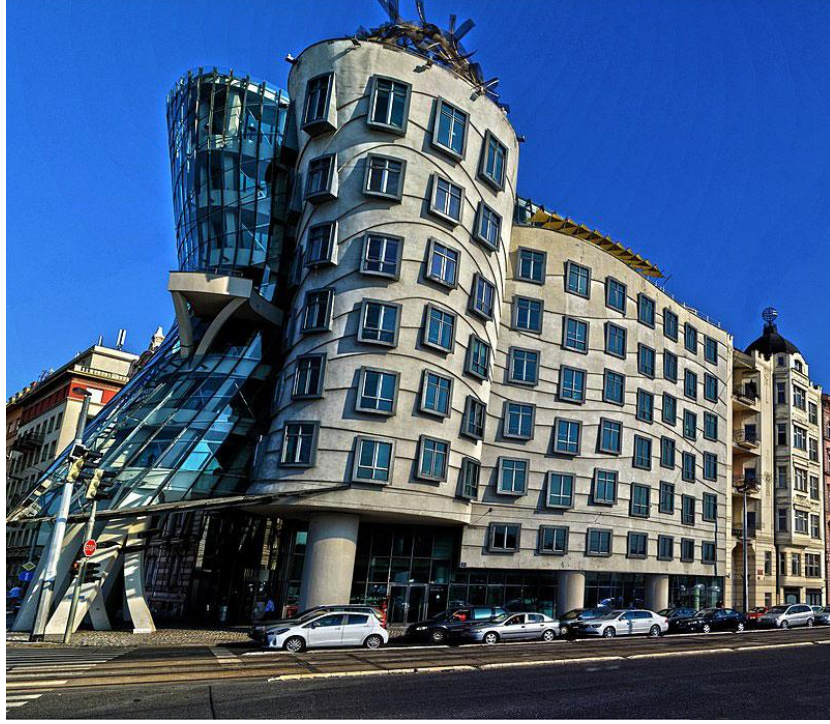
Şekil 4.36: Dancing House (Url-32).

Yapı, toplamda sekiz kattan oluşmaktadır. Zemin katında kafe bulunurken en üst katında bir restoran, ara katlarda ise ofisler bulunmaktadır. Dekonstrüktivist anlayışın hakim olduğu yapı betonarmedir. İki ana bölümden oluşan yapının ilk bölümü yüksekliğinin yarısına kadar daralan sonrasında genişleyen kavisli kolonlarla

desteklenen cam bir kuledir. İkinci bölüm ise yukarıya doğru genişleyen kuleden ve devamında sıra gelen yapılarla paralel olan yapıdan oluşmaktadır. Yapının cephesinde 99 farklı şekle ve boyuta sahip beton panel kullanılmıştır. 3 boyutlu bir etki oluşturmak amacıyla çıkıntılı ve hizalanmamış şekilde yerleştirilen pencereler cephede dalga hissi uyandırmaktadır. Yapının en üst katına “Medusa” denen metal borulardan yapılmış ve paslanmaz çelik tel örgü ile kaplanmış bir heykel yerleştirilmiştir. Yapıda çelik, beton ve cam çağdaş malzemeleri kullanılmıştır. Betondan ve cam cepheden oluşan iki kule, dans eden bir çifti anımsattıkları için “Dancing House” olarak anılmaktadır.

Şekil 4.37: Dancing House Ön Cephe (Url-33).

Şekil 4.38: Dancing House Yan Cephe (Url-33).

18. ve 19. yüzyıl yapıların hakim olduğu tarihi bir alanda bulunan dolgu uygulaması aykırı yaklaşımla tasarlanmıştır. Dekonstrüktivizm anlayışıyla tasarlanan yapı, Prag'da Barok, Gotik ve Art Nouveau binalarının oluşturduğu mimari silüetin önüne geçtiği düşünüldüğü için olumsuz eleştirilere maruz kalmıştır. Komşu binalarla aynı yüksekliğe sahip olmasının yanı sıra şehrin geleneksel mimarisinde köşe arsalarda görülen silindirik kulelerin klasik formu yeni yapının tasarım anlayışına göre yorumlanmıştır. Yapıda komşularında ki cephe süslemelerinin aksine sade ve masif bir cephe uygulaması bulunmaktadır. Cam cepheye sahip binayla bu masiflik yumuşatılmaya çalışılmıştır. Pencere büyüklükleri tarihi yapılarla benzerlik gösterse de farklı hizalara sahip olması masif cepheye hareket katarken tarihi yapılarla tezatlık oluşturmaktadır. Yapı tasarımında geleneksel mimari silüeti oluşturan öğeler ele alınarak Postmodern üsluba göre yorumlanmıştır.

SONUÇ

Çevre; günün ihtiyaçlarını karşılayabilmek için değişen ve gelişen dinamik bir ortamdır. Günümüzde de insan etkisiyle gerçekleşen bu değişimler devam etmektedir. Çevrenin tarih ile ilişkilendirilmesiyle ortaya çıkan tarihi çevrelerde, bu değişimlerle şekillenmektedir. Tarihi çevreler, farklı kültür, sosyal ve ekonomik düzene sahip çeşitli uygarlıkların günümüze kadar ulaşan mimari yapılarının bütünüyle oluşmaktadır. Ancak düzensiz kentleşme, yeni mekan ihtiyacını karşılayamamaları veya doğal etkenler tarihi çevrelerde zorunlu bir değişime neden olmaktadır. Tarihi yapılar, yapıldıkları dönemin kültürünü, sosyal yaşantısını, mimari tekniklerini geleceğe aktaran tarihi belge değeri taşımaları ile bu değişim içerisinde korunması gereken kültür varlıkları haline gelmişlerdir.

Sanayinin gelişmesiyle gerek duyulan enerji kaynaklarının dengeli kullanımı amacıyla sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmıştır. Günümüzde farklı birçok alanda karşımıza çıkan sürdürülebilirlik, doğal ve yapılı çevrenin denge içerisinde sürekliliğini sağlamak amacıyla mimari üzerindeki etkisini arttırmış ve “sürdürülebilir mimarlık” halini almıştır. Sürdürülebilir mimarlık ile kentlerdeki değişim ve gelişim gerçekleşirken tarihi çevrelerin zarar görmeden sürekliliği ve gelecek nesillere aktarımı amaçlanmaktadır. Yeni yapılaşma eylemleri veya var olan yapılara müdahaleler ile tarihi çevrede sürdürülebilirlik sağlanmaktadır. Ancak sürdürülebilirlik tarihi yapıları sadece fiziksel olarak korumayla değil, insanları yaşam alanlarına ortak ederek gerçekleştirilmelidir.

Yeni yapıların tarihi yapılarla bir araya gelmesiyle oluşan kentin, uzaktan bir bütün olarak algılanmasını sağlayan görüntüsü mimari silüeti oluşturmaktadır. Kentlerin kurulmasıyla birlikte mimari silüetlerde gelişim göstermeye başlamıştır. İlk büyük yerleşim yerlerinde dini ve anıtsal yapılar mimari silüetin ana unsuru olmuştur. Ancak 18. ve 19. yüzyılda sanayileşme ile kentlere kontrolsüz göçlerin başlaması, sosyal hayatta yaşanan değişimler, mimari silüete hakim olan dini ve anıt yapılarının yerini fabrikalar ve işçi evlerinin almasına neden olmuştur. 19. yüzyılın

sonlarında ise silüetlere gökdelenler yön vermeye başlamıştır. Kentin geçirdiği tarihi süreçlerin görsel bir sunumu olan mimari silüet, kentin kimliğini oluşturmakla birlikte diğer kentlerden ayırt edilmesini de sağlamaktadır. Sahip olduğu bu özellikler ile mimari silüet, yeni yapılaşma çalışmalarında göz ardı edilmemesi gereken bir değerdir. Yeni yapılaşmalar ile mimari silüetler de değişim ve gelişim göstermektedir.

Tezde yeni yapılaşma kapsamında dolgu ve cephecilik uygulamaları ele alınarak tasarım yaklaşımları incelenmiştir. Dolgu; çevresinde tarihi yapıların bulunduğu boş araziye yeni yapı inşa edilmesidir. Çalışmada dolgu tasarım yaklaşımları replika, benzeşen, nötr, soyut ve aykırı olacak şekilde taklitten zıtlığa doğru beş başlığa ayrılmıştır. Cephecilik ise; var olan tarihi yapının iç hacminin yıkılıp cephesinin arkasından yeni bir yapının yükselmesidir. Cephecilik uygulamaları; tarihi binanın sadece cephesinin korunduğu, tarihi görünümlü sokak silüetleri elde edilen ve rekonstrüksiyon uygulamalar olarak üç temel başlıkta incelenmiştir. Cephecilikte de replika, nötr ve zıt tasarım yaklaşımları uygulandığı görülmektedir.

Tarihi çevrenin korunumu ve gelişimi için uygulanan dolgu ve cephecilik (facadism), sürdürülebilir mimarlık başlığı altında ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma için büyük önem taşımaktadır.

Cephecilik uygulamaları ile:

- Tarihi yapıların tekrar değerlendirilmesi sonucu, yeni yapı inşasında harcanacak enerjiden ve kaynaktan tasarruf edilmesi ile çevresel kalkınma,
- Tarihi yapıların iç mekanlarının, günümüz ihtiyaçlarına göre yeniden tasarlanması ve kullanıcı konforunun iyileştirilmesiyle sosyal kalkınma,
- Kentin kimliğini oluşturan, diğer kentlerden ayırt edilmesini sağlayan mimari silüetin korunup turizmde istihdam sağlanması ile ekonomik kalkınma,
- Toplumun değerlerini oluşturan kültür varlıklarının gelecek nesillere aktarılması ile sosyal kalkınma sağlanmaktadır.

Dolgu uygulamaları ile:

- Tarihi ve yeni yapı etkileşimi ile kentin dünyada tanınırlığının artması sonucu, turizmin gelişmesiyle ekonomik kalkınma,
- Vandallığa maruz kalan tarihi çevreler tekrar yaşanılabilir hale getirilerek sosyal kalkınma,
- Terk edilmiş tarihi çevrelerdeki yapıların yıkılması engellenip atık malzeme oluşumu ve zararlı gaz salınımı engellenerek çevresel kalkınma,
- Geleneksel mimari silüete zarar vermeden gelişimi sağlanıp gelecek nesillere aktarılması ile sosyal kalkınma sağlanmaktadır.

Günümüzde tarihi çevredeki yeni yapılaşmalarda izlenen tasarım yaklaşımları, tek bir yapı ölçeğinden çıkıp bulunduğu çevrenin tamamıyla değerlendirilmektedir. Tez kapsamında mimarlık tarihi boyunca ve günümüzde halen bir tartışma konusu olan tarihi çevrede eski-yeni ilişkisi ve farklı tasarım yaklaşımlarının mimari silüete etkisi kütle, form ve cephe tasarım kriterleri referans alınarak incelenmiştir. Kütle; yapının yükseklik ve genişlikte kapladığı hacmidir. Form (biçim); yapının dış sınırları iken cephe ise yapıların dış kabuğunu oluşturup yapının görünen yüzünü ifade etmektedir.

Tezde; Türkiye ve dünya genelinden seçilen uygulamalar, belirlenen tasarım kriterlerine göre incelenmiştir. İncelenen örneklerdeki dolgu çalışmalarının buldukları tarihi çevredeki yapılarla ilişkisi, cephecilik çalışmalarının ise cepheciliğin uygulandığı tarihi yapılarla olan ilişki tablo haline getirilmiştir.

Cephecilik Uygulamalarında Yeni ve Tarihi Yapı İlişkisi

Yapı Adı	Uygulanan Cephecilik Çeşidi	Yeni-Tarihi Yapı İlişkisi	Mimari Silüeti Etkileyen Tasarım Öğeleri					
			Cephe			Kütle		Form
			Malzeme	Doluluk-Boşluk	Ritim	Yükseklik	Genişlik	
Sofitel Otel	Sokak silüetindeki kentsel boşlukları dolduran uygulama	Benzer						
		Farklı	X	X	X	X	X	X
Borusan Müzik Evi	Tarihi binanın özgün cephesinin korunduğu uygulama Rekonstrüksiyon	Benzer		X	X	X	X	X
		Farklı	X					
Dresden Askeri Tarih Müzesi	Tarihi binanın özgün cephe karakterine zıt kütle eki	Benzer						
		Farklı	X	X	X	X	X	X
Neumarkt Meydanı	Tarihi bina kalıntılarının güncel uygulamada kullanılması Rekonstrüksiyon	Benzer		X	X	X	X	X
		Farklı	X					

Dolgu Uygulamalarında Yeni ve Tarihi Yapı İlişkisi

Yapı Adı	Uygulanan Dolgu Tasarım Yaklaşımı	Yeni-Tarihi Yapı İlişkisi	Mimari Silüeti Etkileyen Tasarım Öğeleri					
			Cephe			Kütle		Form
			Malzeme	Doluluk-Boşluk	Ritim	Yükseklik	Genişlik	
110 Rooms	Benzeşen tasarım	Benzer	X	X	X	X	X	X
		Farklı						
SantaCreu Otel	Soyut tasarım	Benzer		X	X	X	X	X
		Farklı	X					
Ballhaus	Nötr tasarım	Benzer			X	X	X	X
		Farklı	X	X				
Dancing House	Aykırı Tasarım	Benzer		X		X		
		Farklı	X		X		X	X

Örnekler incelendiğinde tarihi çevreyle aynı tasarıma sahip ve gabarisi değiştirilmeyen yapıların, tarihi mimari silüetin sürekliliğini sağladığı ancak, silüette monotonluğa ve çağdaş yapıların yapıldıkları dönem hakkında kişilerde yanılgılara neden olduğu sonucuna varılmıştır. Bu tasarım yaklaşımının, Neumarkt Meydanı örneğindeki savaşı gibi ani yıkımlarda uygulanması, belli bir amacının ve kapsamının olması kişilerin kent silüetine etkisindeki yaklaşımını değiştirmektedir. Bulunduğu çevreyle tamamıyla zıt bir yaklaşımla tasarlanan çağdaş yapılar ise mimari silüette tarihi yapılardan ayrılarak döneminin mimarisini kütlesi, formu ve cephesiyle belli etmektedir. Ancak geleneksel silüetin ve tarihi yapıların önüne geçme endişesi oluşturmaktadır. Aykırı tasarım yaklaşımlarının mimari silüete etkisinde mimarın tasarımında ne anlatmak istediğine ve neyi amaçladığına dikkat edilmelidir.

Tez çalışmasında, tarihi çevrede yapılacak yeni yapılarda tek bir tasarım çözümünün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Cephecilik ve dolgu uygulamalarında, tarihi çevre bir bütün olarak incelenmeli, vurgulanması ve yorumlanması gerekenin bilinciyle yeni yapı tasarımına yön verilmelidir. Tasarım yaklaşımları fark etmeksizin yeni yapı, kullanılan tekniklerle, malzemelerle ve mimari anlayışıyla kendi dönemini yansıtmalıdır. Farklı özel koşullar çevresinde tasarlanan yeni yapılar, kentin mimari silüetini değiştirirken, silüete zarar vermeden ve denge kurarak geliştirmelidir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, T.** (2009). *Tarihi Yarımada Siluetinin Kent Kimliğine Etkilerinin Salacak-Harem- Haydarpaşa Bölgesinde İrdelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akyüz, E.** (2016). Kentsel Estetik: Edinburgh Ve İstanbul Örneği. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 7, syf. 176-186.
- Altun Taşdemir, H. K.** (2019). *Beyoğlu'ndaki Sinema Mekânlarının Toplum Ve Mimarlık İlişkilerinde Metalaşma Bağlamında Dönüşümü: Majik Sineması*. (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arabacıoğlu, D. F. P., Aydemir, P.,** (2007). Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı. *MEGARON*, 2 (4), syf. 204- 212.
- Aracı, H., Yüksel, F.** (2016). Sürdürülebilirlik Performansının Ölçülmesi: Bist Sürdürülebilirlik Endeksindeki İşletmelerin Sürdürülebilir Katma Değerinin Hesaplanması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12 (12), syf. 786-801.
- Arslan, H. D., Orhan, Ş. B., Dişli G.** (2020). Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımının Müze İşlevi Özelinde Değerlendirilmesi. *Art-e Sanat Dergisi*, 13 (25), syf. 786-801.
- Asatekin, N., G.** (2004). Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız. *Kültür Turizm Bakanlığı*, Ankara.
- Aslan, E.** (2019). *Kent Siluetlerinin Kentsel Miras Açısından Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği Ve Koruma Önerileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Kadir Has Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, A., Şahin, Ö.** (2018). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Isparta Aya Ishotya (Yorgi) Kilisesi'nin Gül Müzesi'ne Dönüşümü. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 17, syf. 63-75.
- Aykal, F. D.** (2018). Mimarideki Geçmişin Geleceğin Yaratılmasındaki Rolü: Şanhurfa İli, Kadioğlu Mahallesi Örneği. *Kent Akademisi*, 12(37), syf. 118-134.
- Bostancı, S. H., Ocakçı, M.** (2009). Kent Siluetlerine İlişkin Tasarım Niteliklerinin, Entropi Yaklaşımı İle Değerlendirilmesi. *İTÜ Dergisi*, 2(8), syf. 27-36.

- Bozlağan, R.** (2010). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, syf. 1011-1028.
- Can, A.** (2011). *Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Koşulları Ve Kadıköy–Rasimpaşa Mahallesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çelen, D.** (2016). *Kentsel Korumada Silüet Kavramı Ve Silüetin Önemi; İstanbul Tarihi Yarımada Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çiğın, A., Yamaçlı, R.** (2020). Doğal Enerji, Sürdürülebilir Kalkınma ve Mimarlık Politikaları. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 8, syf. 554-571.
- Dedehayır, H.** (2010). Koruma Bilincinin Gelişim Süreci/ Yerelden Ulusala Ulusaldan Evrensele. *ÇEKÜL Vakfı*, İstanbul.
- Doğan, C., Kanatlı, B.** (2022). Memetik Kuramın Sembolik Şehir Silüetlerine Yansıması. *Kent Akademisi*, 15 (3), syf. 1087-1108.
- Engin, E., Eker Akgöz, B.** (2013). Sürdürülebilir Kalkınma Ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi. *Selçuk İletişim*, 8 (1), syf. 85-94.
- Erdal, B., İnceoğlu, M.** (2021). Cephe Karakteristiğinin Kentin Estetik Kalitesine Etkisi. *Trakya Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 22 (1), syf. 1-7.
- Erdoğan, E.** (2006). Çevre Ve Kent Estetiği. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (9), syf. 68-77.
- Gedik, Y.** (2020). Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik Ve Sürdürülebilir Kalkınma. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 3 (3), syf. 198-215.
- Güler, T., Şahnagil, S., Güler H.** (2016). Kent Kimliğinin Oluşturulmasında Kültürel Unsurların Önemi: Balıkesir Üzerine Bir İnceleme. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 12, syf. 85-104.
- Günay, Z.** (2010). *Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği: Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli*. (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güner, U.** (2020). Çevresel Sürdürülebilirlik. *Trakya Üniversitesi Fen Fakültesi*, Edirne.
- Güngör, S., Özcan, U.** (2022). Karar Kuramı ve Karar Verme. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 33, syf. 119-125.

- Halaç, H.H., Dağlı, H.** (2020). Tarihi Yapılarda Cephecilik Uygulamaları İçin Tipoloji Denemesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 6 (61), 1685-1694.
- İgüs, E., İsmailoğlu, H.** (2016). Osmanlı Kenti İstanbul'u Yıkma ve Yeniden Yapma Paradoksu: Menderes Yıkımları. İçinde: F. M. Emecen, A. Akyıldız, E. S. Gürkan (Ed.), *Osmanlı İstanbulu IV*, syf. 115-158. İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları.
- İzmitli Yıldırım, İ. G., Özmen, C.** (2022). Borusan Müzik Evi Yapısının Yeniden İşlevlendirme Öncesi ve Sonrası Mimari Özelliklerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Online Journal of Art and Design*, 10 (3), syf. 15- 36.
- Kaçar, A., Semerci, F.** (2022). Tarihi Yapılara Eklemlenen Yeni Ek Yapının Uyumluluğu: Elbphilharmonie Kültür Merkezi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 12 (2), syf. 240- 257.
- Karaaslan, S.** (2011). *Sürdürülebilir Mimari Tasarım Sürecinde Ön Tasarım Kararlarını İçeren Bir Model Önerisi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karakul, Ö.** (2009). Değişim, Süreklilik, Uyum Üçgeninde Tarihi Çevrede Yeni Yapı. *Dosya 14.1: Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar*, syf. 50-57. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.
- Keleş, R.** (1998). Kentbilim Terimleri Sözlüğü. *İmge Kitabevi Yayınları*, Ankara.
- Kılıç, A.** (2015). *Tarihi Çevrede Yeni Yapı-Yeni Ek Bağlamında Norman Foster Yapıları*. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Kılıç, S.** (2006). Yeni Toplumsal Ve Ekonomik Arayışlar Sürecinde Sürdürülebilir Kalkınma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (2), syf. 81-101.
- Koç, S.** (2019). *İstiklal Caddesi Ve Mekânsal Dönüşüm: Han Yapıları*. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Korumaz, M.** (2011). *Türkiye'de Tarihi Yapılarda Façadizm (Cephecilik) Uygulamalarının Koruma Kapsamında Değerlendirilmesi*. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Korumaz, M., Özkaynak, M.** (2019). Tarihi Çevre/Yapı Duyarlı Stüdyo Eğitimi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 8 (23), syf. 201- 225.
- Kuçak Toprak, G.** (2022). Turizmin Kent Meydanı Çeperlerindeki Tarihî Ve Yeni Yapıların İşlev Ve Silüetine Etkisi Ayvalık Kent Meydanı Örneği. *Uluslararası Hakemli Tasarım Ve Mimarlık Dergisi*, 25, syf. 157-189.

- Kutlu, R., Manav, B. & Ertürk, Z.** (2011). İstanbul Kıyı Mimarisinin Görsel Matris Üzerinden Kimlik İncelemesi. *TOJDAC*, 1(2), syf. 6-14.
- Küçükcan, B.** (2015). Sürdürülebilir Mimarlık Yaklaşımıyla Kütüphane Binaları. *ÜNNAK'15 Sempozyumu*, Ankara, TÜRKİYE, syf. 87-100.
- Oğurlu, İ.** (2014). Çevre- Kent İmajı - Kent Kimliği- Kent Kültürü Etkileşimlerine Bir Bakış. *Fen Bilimleri Dergisi*. 26. syf. 275-293.
- Öksüz Kuşçuoğlu G., Taş M.** (2017). Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi*, 2 (1). syf. 58-67.
- Öktem Erkartal, P.** (2016). Kentsel Koruma ve Rekonstrüksiyon: Münster Prinzipalmarkt Örneği. *İdealKent Dergisi*, 19 (7), syf. 498-520.
- Öktem Erkartal, P., Özür M. O.** (2016). Tarihi Dokuyu Taklit Etme/Yok Sayma?. İçinde: Ş. Öymen Gür, A. N. Evcil, P. Öktem Erkartal (Ed.), *Fill In The Blanks*, syf. 145-155. İstanbul: Beykent Üniversitesi.
- Özcan, U.** (2013). *Konutlarda Sürdürülebilir Mimarlık Açısından İklimsel Konfor Kriterlerinin Değerlendirilmesi İçin Bir Model Önerisi*. (Doktora Tezi). Beykent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özcan, U.** (2019). Sürdürülebilir Bir Teklif – SYDS. *Yapı Dergisi*, 448, syf. 54-59.
- Özcan, U., Arslan, Z.** (2021). Tarihi Dokularda Yeni Yapılaşma (Dolgu Cephecilik). İçinde: H. B. Henden Şolt (Ed.), *Mimarlık Planlama ve Tasarım Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler Cilt I*, syf. 155-171. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.
- Özcan, U., Aydın, M.** (2021). İslam Sanatında Geometrik Desenler Ve Çağdaş Mimari Yapılardaki Yansımaları. İçinde: H. B. Henden Şolt (Ed.), *Mimarlık Planlama ve Tasarım Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler Cilt 2*, syf. 125-145. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.
- Özcan, U., Babacan, B.** (2021). Adaptive Reuse Of Industrial Buildings Within The Framework Of Sustainability And The Concept Of “Loft”. İçinde: H. B. Henden Şolt (Ed.), *Research & Reviews in Architecture, Planning and Design Volume 1*, syf. 3-21. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.
- Özcan, U., Caştur, Ş.N.** (2019). Spor Kompleksi Yapılarının Kültür Yapılarına Dönüşümü/ Avrupa Örneği. İçinde: L. G. Kaya, S. Abbasova (Ed.), *Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler*, syf. 109-126. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.

- Özcan, U., Dağdeviren, Z. S.** (2019). The Revitalization Of Urban Ruined Regions By Sustainable Design Thought Bronx / NY Sample. İçinde: L. G. Kaya (Ed.), *Research & Reviews in Architecture, Planning and Design - Summer*, syf. 73-88. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.
- Özcan, U., Erol, H.** (2018). Yüksek ve Sürdürülebilir. *Yapı Dergisi*, 435, syf. 52-57.
- Özcan, U., Güler, B.** (2020). Depremlerin Kentin Kaderindeki Rolü- Erzincan. İçinde: S. Yardımlı (Ed.), *Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Akademik Çalışmalar-II*, syf. 111-127. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.
- Özcan, U., Güngör, S.** (2019). Geleneksel Türk Evi ile Geleneksel Japon Evi'nin Yapısal Açından Karşılaştırılması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 16, syf. 646-661.
- Özcan, U., Güngör, S.** (2019). Yersizleşmeye Rağmen: Tadao Ando'yu "Yer" Bağlamında Okumak. *Yapı Dergisi*, 453, syf. 42-47.
- Özcan, U., Korkmaz, B.** (2021). Çağdaş ve Sürdürülebilir Ek Yapı Denemeleri- Müze Yapıları / ABD. *Yapı Dergisi*, 463, syf. 32-39.
- Özcan, U., Öztürk, P.** (2021). Çağdaş Kerpiç Yapı Örneklerinde Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi. İçinde: H. B. Henden Şolt (Ed.), *Mimarlık Planlama ve Tasarım Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler Cilt I*, syf. 303-353. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.
- Özcan, U., Ürük, Z.** (2019). Modern Mimarlıkta Le Corbusier Etkisi Ve Villa Savoye Mutfağı, III. *International Social Sciences And Humanities Berlin Conference*, 3 (1), syf. 57-68.
- Özgüven, B., Pehlivanoglu, B., Akyıldız, A.** (2006). Cihangir (İstanbul) Semti Tarihi Binaları Envanter Çalışması 2005, *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, 5, syf. 103-115.
- Özmehmet, E.** (2008). Dünyada Ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *E-Journal of Yaşar University*, 3(12), syf. 1853- 1876.
- Sağlıyan Sönmez, Ö., Çetin, S.** (2020). Farklı Dönemlerde Mimaride Kullanılan Cam Binalar ve Yapısal Özellikleri. *Inonu University Journal of Art and Design*, syf. 45-60.
- Sezik, M.** (2018). Kentlerin Tarihi ve Kültürel Dokusunun Korunması Bağlamında Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. *Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi*, 11(4), syf. 600-608.
- Şen, H., Kaya, A. & Alpaslan, B.** (2018). Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel Ve Güncel Bir Perspektif. *Ekonomik Yaklaşım Derneği*, 29(107), syf. 1-47.

- Şevkin, E., Gül, M.** (2017). İstanbul Silüetindeki Değişim. *Tasarım Kuram*, 13 (23), syf. 1-14.
- Tapan, M.** (1995). Koruma Bilinci, *Cemre Basın Yayın*, İstanbul.
- Tanaç Zeren, M.** (2010). Tarihi Çevrede Yeni Ek Ve Yeni Yapı Olgusu: Çağdaş Yaklaşım Örnekleri. *Yalın Yayıncılık*, İstanbul.
- Tan, B., Arabacıoğlu, F. P.** (2020). Tarihi Çevrede Mimari Tasarım: İstanbul Yenileme Alanları. *MEGARON*, 15 (2), syf. 204- 216.
- Topçu, K. D.,** (2011). Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (2), syf. 1048-1072.
- Tutkun, M.,** (2015). Kimlik / Kültür / Mekân Üçgeninde Bir Tarihi Merkez: Sürdürülebilirlik Bağlamında Santa Harabeleri. *KAREN*, 1 (1), syf. 1-34.
- Tutkun, M., İmamoğlu, E.** (2015). Mevcut Yapılar ve Tarihi Yapıların Yeniden Kullanıma Kazandırılmasında Ekolojik Yaklaşımlar ve Etkileri. *2nd International Sustainable Buildings Symposium*, Ankara, Türkiye, syf. 592-599.
- Türkoğlu, İ.** (2020). Sürdürülebilir Kalkınmada Kültür Mirasının Yeri Ve Önemi. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(20), syf. 117-143.
- Uğur, Y.** (2015). Dünya Ölçeğinde Osmanlı İstanbul'u. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, (1), syf. 234-249.
- Üçler Bilmez, E.** (2021). *Yeniden İşlevlendirilen Yapılarda Çağdaş Eklerin İncelenmesi: Dresden Askeri Tarih Müzesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünlü, T. S.** (2017). Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekan İlişkisi: Mersin Örneği. *Planlama*, 27(1), syf. 75-93.
- Yalçınkaya, Ş.** (2021). Tarihi Çevrede “Yeni”: Cephanelik Ek Binası. İçinde: D. Beyazlı (Ed.), *Doğu Karadeniz Yapılı Çevre Tartışmaları*, syf. 49-71. Lyon: Livre de Lyon.
- Yeni, O.** (2014). Sürdürülebilirlik Ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (3), syf. 181-208.
- Yetkin, E. G.** (2019). Sürdürülebilir Mimarlık Kapsamında Yapılarda Su Korunumu Stratejileri. *Sürdürülebilir Mühendislik Uygulamaları ve Teknolojik Gelişmeler Dergisi*, 2 (2), syf. 70-78.
- Zakar, L., Eren, Ö.** (2019). Tarihi Binalara Ek Yapımında Birleşim Tipolojisi. *Yapı Dergisi*, 450.

İnternet Kaynakları

- Url-1**<[https:// www.gap.gov.tr/gap-surdurulebilir-kalkinma-programi-sayfa-28.html](https://www.gap.gov.tr/gap-surdurulebilir-kalkinma-programi-sayfa-28.html)>, erişim tarihi 18.11.2021.
- Url-2**<<https://kalkinmaguncesi.izka.org.tr/index.php/2021/02/02/surdurulebilir-kalkinmanin-boyutlari/>>, erişim tarihi 18.11.2021.
- Url-3**<<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-developmentgoals.html>>, erişim tarihi 05.11.2021.
- Url-4**<http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/07/Rio_20_S%C3%BCreci_Hakkinda.pdf>, erişim tarihi 18.11.2021.
- Url-5**<http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0592931001536912260.pdf>, erişim tarihi 29.12.2019.
- Url-6**<<https://www.gzt.com/mecra/iranda-730-tarihi-yapi-selden-hasar-gordu-3493062>>, erişim tarihi 26.12.2021.
- Url-7**<<https://tr.sputniknews.com/20171125/rusya-halep-ulu-camii-restorasyon-1031143772.html>>, erişim tarihi 26.03.2022.
- Url-8**< <https://www.gzt.com/jurnalist/hicbir-savasin-galibi-olmaz-savaslara-kurban-giden-14-tarihi-eser-3411243>>, erişim tarihi 26.03.2022.
- Url-9**<<https://odunpazari.bel.tr/projeler/kultur-sanat-ve-turizm-projeleri/odunpazari-evleri-yasatma-projesi#gallery-10>>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-10**<<http://www.arkiv.com.tr/proje/sosyal-sigortalar-kurumu-tesisleri-zeyrek/3226>>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-11**<<https://www.dezeen.com/2013/12/06/wiel-arets-glazed-house-v-vintage-car-collector/>>, erişim tarihi 04.11.2022.
- Url-12**<<https://leibal.com/architecture/casa-cs/>>, erişim tarihi 04.11.2022.
- Url-13**<<https://www.townandcountrymag.com/leisure/arts-and-culture/a37501995/hearst-tower-norman-foster-history/>>, erişim tarihi 26.03.2022.
- Url-14**<<https://www.arkitektuel.com/royal-ontario-muzesi-kristal/>>, erişim tarihi 26.03.2022.
- Url-15**<<https://buldink.com/siluet-nedir/>>, erişim tarihi 04.06.2022.
- Url-16**<https://www.mimarizm.com/haberler/gorus/mimari-ve-kentsel-cevre-kalitesi-gozlemler-gorusler_113618>, erişim tarihi 04.06.2022.
- Url-17**< <https://sworld.co.uk/2/14284/photoalbum/favoutite-list.html>>, erişim tarihi 17.12.2022.

- Url-18**< <https://www.sektorumdergisi.com/sanayi-devrimleri-ve-endustri-4-0/>>, erişim tarihi 17.12.2022.
- Url-19**< <https://pixabay.com/tr/photos/manhattan-nyc-new-york-kent-4138442/>>, erişim tarihi 17.12.2022.
- Url-20**<https://www.facebook.com/sofitelistanbultaksim/photos/?ref=page_internal>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-21**<http://www.starcephe.com/guilio_mongeri.html>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-22**<<http://www.tures.com.tr/?sayfa=projects&alt=detay&projeid=14>>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-23**<<https://www.gadarchitecture.com/tr/borusan-muzik-ve-sanat-evi>>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-24**<<https://libeskind.com/work/military-history-museum/>>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-25**<https://www.thevintagenews.com/2015/05/02/pictures-of-dresden-before-and-afterthewwiibombing/?chrome=1&Exc_D_LessThanPoint002_p1=1>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-26**<<https://www.re.photos/en/compilation/546/>>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-27**<<https://www.maio-architects.com/project/110-rooms/>>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-28**<<https://criticalista.com/2020/04/01/110-rooms-22-flats-and-one-good-idea/>>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-29**<https://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0717-69962019000200096&lng=p&nrm=iso&tlng=en>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-30**<<https://afasiaarchzine.com/2019/10/lopez-fuster-subarquitectura/jesus-granada/>>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-31**<<https://www.archdaily.com/773638/ballhaus-hope-of-glory>>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-32**<<https://dokmimarlik.com/dancing-house-kivrim-kopuk/>>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-33**<<https://mimarobot.com/haber/wiki/dancing-house/>>, erişim tarihi 02.12.2022.
- Url-34**<<https://www.mevzuatdergisi.com/2009/06a/01.htm>>, erişim tarihi 17.10.2022.
- Url-35**<<https://www.yatzer.com/110-rooms-barcelona>>, erişim tarihi 09.12.2022.

- Url-36**<<https://www.archdaily.com/968030/collective-housing-110-rooms-maio>>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-37**<<https://www.britannica.com/place/Dresden-Germany>>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-38**<<http://www.diegolopezfuster.com/hotelsantacreu>>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-39**<<https://rarehistoricalphotos.com/rebuilding-dresden-after-the-horrific-firebombing-at-the-end-of-world-war-two-1945-1970/>>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-40**<https://www.archdaily.cl/cl/926535/hotel-santacreu-en-la-isla-de-tabarca-diego-lopez-fuster-plus-subarquitectura?ad_medium=widget&ad_name=navigation-prev>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-41**<<http://www.arkiv.com.tr/proje/borusan-muzik-ve-sanat-evi/1596>>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-42**<<https://xxi.com.tr/i/ideal-kent>>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-43**<<https://www.archdaily.com/172407/dresden%25e2%2580%2599s-military-history-museum-daniel-libeskind>>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-44**<<https://archello.com/de/project/ballhaus>>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-45**<<https://www.dezeen.com/2022/06/06/museum-military-history-dresden-daniel-libeskind-deconstructivism/>>
- Url-46**<<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51472312>>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-47**<[https://en.wikipedia.org/wiki/Neumarkt_\(Dresden\)#Reconstruction](https://en.wikipedia.org/wiki/Neumarkt_(Dresden)#Reconstruction)>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-48**<<https://archello.com/de/project/ballhaus>>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-49**<<https://emmerer.com/projects/townhouse-ballhaus-graz>>, erişim tarihi 09.12.2022.
- Url-50**<<https://www.nextroom.at/building.php?id=39027>>, erişim tarihi 09.12.2022.